

MATEMATIKAI KOMPETENCIATERÜLET „B”

Történelem

7. évfolyam

TANÁRI ÚTMUTATÓ

KÉSZÍTETTE: Rakóczy Katalin

A kiadvány az Educatio Kht.
Kompetenciafejlesztő oktatási program kerettanterve alapján készült.

A kiadvány a Nemzeti Fejlesztési terv Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program 3.1.1. központi program (Pedagógusok és oktatási szakértők felkészítése a kompetencia alapú képzés és oktatás feladataira) keretében készült, a sulinoVA oktatási programcsomag részeként létrejött tanulói információhordozó. A kiadvány sikeres használatához szükséges a teljes oktatási programcsomag ismerete és használata. A teljes programcsomag elérhető: www.educatio.hu címen.

Fejlesztési programvezető: Pálfalvi Józsefné dr.

Szakmai tanácsadók: Fábíán Mária, dr. Molnár Éva, dr. Vidákovich Tibor

Szakmai lektorok: dr. Csíkos Csaba, Érsek Attila

Grafika: V. Molnár Júlia

Felelős szerkesztő: Teszár Edit

©

Szerző:
Rakóczy Katalin

Educatio Kht. 2008.

TARTALOM

A matematikai kompetencia fejlesztése más tantárgyak keretei között	5
Általános útmutató	12
1. MODUL: A polgári átalakulás kora	13
2. MODUL: A polgárosodás kezdetei Magyarországon	29
3. MODUL: Nemzetállamok kora	45
4. MODUL: A dualizmus kora	63
5. MODUL: Az első világháború	83

A MATEMATIKAI KOMPETENCIA FEJLESZTÉSE MÁS TANTÁRGYAK KERETEI KÖZÖTT

A matematikai kompetencia más tantárgyak keretei közötti fejlesztésének koncepcióját egyrészt a matematikai kompetenciaterület általános fejlesztési (szakmai) koncepciója (Vidákovich, 2005) alapján, másrészt az érintett készségek és képességek fejlődésére és fejleszthetőségére vonatkozó szakirodalmi források, kutatási előzmények (elsősorban Csapó, 2003) figyelembevételével kell kialakítanunk.

Ez azt jelenti, hogy a más tantárgyak keretei közötti fejlesztés során is kiemelten kell kezelnünk az általános fejlesztési koncepcióban meghatározott kompetenciakomponensek fejlesztését (1. számolás, számolás; 2. mennyiségi és valószínűségi következtetés; 3. becslés, mérés, mértékegységváltás; 4. szövegesfeladat- és problémamegoldás; 5. rendszerezés, kombinatívitas; 6. deduktív és induktív következtetés). A koncepció alapján adott a fejlesztés alapvető stratégiája is (tartalmaz direkt fejlesztés), mely a más tantárgyak keretei közötti fejlesztésnek egyébként is szinte az egyedül szóba jöhető formája. Ugyancsak az általános koncepció része, hogy a kritikus készségek, képességek esetében kritériumorientált fejlesztést célszerű alkalmazni.

A tervezés során a legfontosabb tennivaló a más tantárgyak keretei közötti fejlesztés stratégiájának, módszereinek további pontosítása, majd ennek alapján a kialakított stratégia szerint várhatóan valóban fejleszthető matematikai kompetenciakomponensek, készségek és képességek rendszerének összeállítása, illetve az ezek hatékony fejlesztésére alkalmas iskoláztatási szakaszok kijelölése. Ezt követően természetesen megoldandó egyrészt a készségek és képességek eredményes fejlesztését legjobban segítő tantárgyak és tantárgyi tartalmak kiválasztása, másrészt a matematikai kompetencia fontos részét képező motivációs tényezők fejlesztésének kidolgozása is.

1. A MÁS TANTÁRGYAK KERETEI KÖZÖTT TÖRTÉNŐ FEJLESZTÉS STRATÉGIÁJA ÉS MÓDSZEREI

A matematikai kompetencia fejlesztésének általános koncepciója szerint a fejlesztés javasolt alapstratégiája a tartalmaz direkt fejlesztés. Ennek a fejlesztési stratégiának a lényege, hogy a készségeket és képességeket a tanítási órákon, az egyébként is feldolgozandó tantárgyi tartalmak felhasználásával, azok kismértékű átalakításával fejlesztjük (Csapó, 2003; Nagy, 2000). Nyilvánvaló, hogy a más tantárgyak keretei közötti fejlesztés esetében ennek a stratégiának az alkalmazása a legcélszerűbb.

A korábbi kutatások eredményei alapján azonban az is ismert, hogy a tartalmaz direkt fejlesztéssel csak abban az esetben gyorsítható meg a készségek, képességek fejlődése, ha a fejlesztést megfelelő gyakorisággal, következetesen, és természetesen a megfelelő iskoláztatási szakaszban végezzük. Jelentős fejlesztő hatás csak attól a programtól remélhető, amelyben a fejlesztés hosszabb időszakon át, lehetőleg hetente többször sorra kerül. A hatás valószínűségét növeli, ha ugyanazoknak a készségeknek, képességeknek a fejlesztése egyszerre több tantárgyban, párhuzamosan folyik.

A matematikai kompetencia fejlesztésre kiválasztott komponensei, készségei és képességei között számos alapvető fontosságú, ún. kritikus készség és képesség van, melyek esetében a kritériumorientált fejlesztés látszik célszerűnek. A kritériumorientált fejlesztés alapelve az, hogy meghatározzuk a készség, képesség elérendő, optimális szintjét, és a fejlesztést minden tanuló esetében addig folytatjuk, amíg ezt a szintet el nem éri, vagy legalábbis eléggé meg nem közelíti (Csapó, 2003; Nagy, 2000).

A kritériumorientált fejlesztés előfeltétele, hogy ismertek legyenek a fejlesztendő készség, képesség fejlődési folyamatai, illetve a fejlettségi szintek, és ezek közül is elsősorban az optimális fejlettség szintje. Ezeken kívül természetesen szükség van kritériumorientált mérőeszközökre is, amelyekkel a készség, képesség fejlődése nyomon követhető, és a fejlesztés aktuális feladatai meghatározhatók. A matematikai kompetencia kiemelt komponensei esetében ezek a feltételek csak részben adottak, néhány komponens fejlődésének feltérképezése, illetve a megfelelő mérőeszközök kifejlesztése további kutatásokat igényelne.

Mindezekből következik, hogy a matematikai kompetencia más tantárgyakban való fejlesztésére elsősorban olyan kompetenciakomponenseket kell kiválasztanunk, amelyek fejlesztése hosszabb időn, lehetőleg egész tanéven keresztül, több tantárgyban is folytatható. A fejlesztési program kidolgozása során figyelembe kell vennünk azt is, hogy mely készségekre, képességekre vannak már a kritériumorientált fejlesztést segítő eszközök.

Végül a fejlesztés számára legkedvezőbb iskoláztatási szakaszok meghatározása is fontos szempont, hiszen az egyes készségek, képességek fejleszthetőségi esélyei nem minden iskoláztatási periódusban azonosak, ezért a fejlesztési programot életkorfüggően kell kialakítani. A legtöbb készség, képesség esetében a fejlesztési feladatok zömét egy-két iskoláztatási szakaszban kell megoldani, ez azonban nem jelenti azt, hogy az adott szakasz(ok) végére minden tanuló eléri a kívánatos fejlettségi szintet, és az is előfordulhat, hogy jó néhány tanuló már a szakasz(ok) lezárása előtt megfelelő szintet ér el. Ezért minden iskoláztatási szakaszban gondolnunk kell az átlagosnál lényegesen lassabban és lényegesen gyorsabban fejlődők fejlesztési igényeire is.

2. A FEJLESZTÉSRE JAVASOLT KOMPETENCIAKOMPONENSEK ISKOLÁZTATÁSI SZAKASZOK ÉS KÉPESSÉGCSOPORTOK SZERINT

Az 1. táblázatban a matematikai kompetencia más tantárgyakban való fejlesztésre javasolt készségeit és képességeit abból a szempontból tekintjük át, hogy az általános fejlesztési koncepcióban is szereplő iskoláztatási szakaszokban (1–4., 5–8., 9–12. évfolyam) mely készségek, képességek fejlesztése tűnik a legcélszerűbbnek, illetve oldható meg a fent részletezett feltételek (megfelelő gyakoriságú, következetes fejlesztés, lehetőleg több tantárgyban párhuzamosan) mellett. A táblázat azt is mutatja, hogy az egyes kompetenciakomponensek esetében mely iskoláztatási szakaszokban kell az átlagosnál lényegesen gyorsabban (G), az átlagosnak megfelelően (Á), illetve az átlagosnál lényegesen lassabban (L) fejlődők fejlesztésére gondolnunk.

A táblázat tartalma természetesen csak javaslat, melyet matematikai tanterv- és tananyagfejlesztő, illetve szakmódszertani szakértők bevonásával lehet véglegesíteni.

1. táblázat: A matematikai kompetencia más tantárgyak keretei közötti fejlesztésre javasolt komponensei iskoláztatási szakaszok és képességcsoportok szerint

Kompetenciakomponens	1–4. évfolyam	5–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Számlálás	Á, L	L	–
Számolás	Á, L	L	–
Mennyiségi következtetés	Á, L	L	–
Valószínűségi következtetés	G	G, Á	G, Á, L
Becslés, mérés	Á, L	L	–
Mértékegységváltás	Á, L	L	–
Szövegesfeladat-megoldás	Á, L	L	–
Problémamegoldás	G	G, Á	G, Á, L
Rendszerezés	G, Á	G, Á, L	Á, L
Kombinativitás	G, Á	G, Á, L	Á, L
Deduktív következtetés	G, Á	G, Á, L	G, Á, L
Induktív következtetés	G, Á	G, Á, L	G, Á, L

A táblázat tükrözi, hogy a matematikai kompetencia fejlesztésére készülő programokban kiemelten kezelendő komponensek egy része, mint például a számlálás, számolás, a mennyiségi következtetés, a becslés, mérés, mértékegységváltás, a szövegesfeladat-megoldás erősen matematikaspecifikusak. Ezeknek a készségeknek, képességeknek a fejlesztése a matematikatanítás hagyományos alapfeladatai közé tartozik, és bár alkalmazásuk esetenként más tantárgyakban is szükséges, ezeknek a feladatoknak a más tartalmakkal való megjelenítése is egyértelműen a matematikát idézi a pedagógusok és a tanulók számára egyaránt.

Nem véletlen, hogy ha ezekkel a készségekkel, képességekkel bármilyen probléma van, a más tantárgyat tanító szaktanár azonnal a matematikát, illetve a matematika szakos kollégát emlegeti, akinek ezt „meg kellett volna tanítania”. Ezért ezeknek a készségeknek, képességeknek a más tantárgyakban való fejlesztése – bármennyire is szükséges lenne – csak viszonylag szűk keretek között mozoghat, és főleg az első iskoláztatási szakaszban lehet hatásos. Ezt követően esetleg a lényegesen lassabban haladók számára adhatók a felzárkóztatást segítő, fejlesztő feladatok.

Néhány más kompetenciakomponens, mint például a valószínűségi következtetés vagy a problémamegoldás alkalmazása ugyan szintén a matematikai gondolkodásban a legjellemzőbb, de ezek egyúttal a gondolkodás olyan alapelemei, amelyek minden tantárgyban jelentősen gazdagíthatják a tananyag-feldolgozás módszereit, ezért fejlesztésük a más tárgyakat tanító szaktanárok számára is szívesen vállalt feladat lehet. Mindkét terület jellemzője, hogy az alkalmazás és így a fejlesztés lehetőségei is a második és a harmadik iskoláztatási periódusban egyre bővülnek, a lényegesen gyorsabban haladók mellett az átlagos fejlődésű, majd a lényegesen lassabban haladó tanulóknak is adhatunk ilyen jellegű feladatokat.

Végül a kiemelten kezelendő komponensek harmadik csoportja, a rendszerezés, kombinativitás, valamint a deduktív és induktív következtetés olyan általános készségeket, képességeket tartalmaz, amelyek nemcsak a különböző tantárgyakban, hanem a mindennapi élet számos területén is gyakran szükségesek, fejlettségük az intellektus fontos jellemzője. Ezért ezeknek a komponenseknek a fejlesztése szinte minden tantárgyban lehetséges, jóllehet a fejlesztő feladatok beillesztésének, illetve a fejlesztés hatékonyságának az esélyei az egyes tantárgyakban nem azonosak (Csapó, 2003).

A számos, jól dokumentált kísérleti előzmény és eredmény azonban lehetővé teszi, hogy ezeknek a készségeknek, képességeknek a fejlesztésére viszonylag könnyebben dolgozzunk ki fejlesztő feladatsorokat. A négy komponens fontossága és a fejlesztés kísérleti megalapozottsága alapján a más tantárgyak keretei közötti fejlesztésre elsősorban a rendszerezés, kombinativitás, deduktív és induktív következtetés készségeit, képességeit javasoljuk, ezért ezeket a következő pontban részletesebben is bemutatjuk.

3. A RENDSZEREZŐ ÉS KOMBINATÍV KÉPESSÉG, A DEDUKTÍV ÉS INDUKTÍV GONDOLKODÁS FEJLESZTENDŐ RÉSZKÉPESSÉGEI

Mint arra már utaltunk, a rendszerezés, kombinativitás, illetve a deduktív és induktív gondolkodás fejlődésével, fejlesztésével kapcsolatban számos magyar nyelvű publikáció ismert. A következőkben a négy képességcsoport rövid bemutatása során ezekre támaszkodunk, de a sokféle rész-készség, rész-képesség részletes leírása nem lehet a koncepció feladata, ez megtalálható az idézett publikációkban.

A négy kompetenciakomponens fejlesztésre javasolt összetevőit a 2. táblázat foglalja össze. A táblázatban a komponenseket a képességkutatás és -fejlesztés hazai szakirodalmában szokásos terminológiát követve a *rendszerező képesség*, *kombinatív képesség*, *deduktív gondolkodás*, *induktív gondolkodás* címszavak alatt soroltuk fel. Az előző táblázathoz hasonlóan feltüntettük azt is, hogy az egyes készségek, képességek fejlesztését mely iskoláztatási szakaszokban, illetve milyen képességű tanulók számára javasoljuk (G: az átlagosnál lényegesen gyorsabban haladók, Á: átlagos ütemben haladók, L: az átlagosnál lényegesen lassabban haladók). Az utóbbi szempontokból mind a négy képességterületen belül sokféle változat előfordul, a fejlesztés hangsúlyai tehát nemcsak iskoláztatási szakaszonként, hanem a tanulók képességszintje, fejlődési üteme szerint is eltérhetnek.

A táblázat tartalma itt is csak javaslat, melyet matematikai és szakmódszertani szakértők bevonásával szükséges megvitatni, illetve lehet véglegesíteni.

2. táblázat: A rendszerező és kombinatív képesség, valamint a deduktív és induktív gondolkodás fejlesztendő komponensei iskoláztatási szakaszok és képességszintek szerint

Kompetenciakomponens	1–4. évfolyam	5–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Rendszerező képesség			
Halmazképzés, -besorolás	G, Á	G, Á, L	Á, L
Definiálás	G	G, Á	G, Á, L
Felosztás	G, Á, L	Á, L	L
Sorképzés, sorképző osztályozás	G, Á, L	Á, L	L
Hierarchikus osztályozás	G	G, Á	G, Á, L
Kombinatív képesség			
Permutálás	Á, L	L	–
Variálás	G, Á	G, Á, L	Á, L
Kombinálás	G, Á	G, Á, L	Á, L
Összes részhalmaz képzése	G	G, Á	G, Á, L
Descartes-szorzat képzése	G, Á	G, Á, L	Á, L
Deduktív gondolkodás			
Kapcsolás	Á, L	L	–
Választás	G, Á	G, Á, L	Á, L
Feltételképzés	–	G, Á	G, Á, L
Előrelépő következtetés	Á, L	L	–
Visszalépő következtetés	G, Á	G, Á, L	Á, L
Választó következtetés	G, Á	G, Á, L	Á, L
Lánckövetkeztetés	G, Á	G, Á, L	Á, L
Kvantorok	–	G, Á	G, Á, L
Induktív gondolkodás			
Kizárás	G, Á	G, Á, L	Á, L
Átkódolás	G	G, Á	G, Á, L
Analógiák képzése	G, Á	G, Á, L	Á, L
Sorozatok képzése	G	G, Á	G, Á, L

A rendszerező képesség (Nagy, 2003) matematikai alapját a halmazokkal és relációkkal kapcsolatos műveletek képezik, a képesség fejlesztése azonban természetesen nem ezeknek a műveleteknek a megtanítását és gyakoroltatását jelenti, hanem az ezekre épülő gondolkodási sémák különböző tartalmakon való alkalmazását. A táblázatban látható részképességek közül a halmazképzés, besorolás, illetve a definiálás legjobban a fogalomkialakítással kapcsolatban működtethető, például dolgok közös tulajdonságai alapján halmazok alkotását, megnevezését vagy dolgoknak adott halmazokba való besorolását, illetve fogalmak adott tulajdonságok felhasználásával történő pontos meghatározását kérhetjük. A sorképzés és a hierarchikus osztályozás a dolgok közötti viszonyok alapján történő rendezésre épül, a sorképzés egydimenziós rendezést (idősor, mennyiségi sor, tartalmazási sor), a hierarchikus osztályozás pedig elágazó struktúrájú rendezést igényel.

A kombinatív képesség (Csapó, 2003; Nagy, 2004) matematikai hátterében a kombinatorikai műveletek állnak, de a képességfejlesztés itt sem ezeknek a tudatosítását, gyakorlását jelenti, hanem a megfelelő gondolkodási műveletek, halmazképzési algoritmusok konkrét tartalmakon való alkalmazását. A felsorolt részképességek közül a permutálás adott halmaz elemeinek sorba rendezését, a variálás adott halmazból meghatározott elemszámú rendezett részhalmazok kiválasztását, a kombinálás pedig adott halmazból meghatározott elemszámú, de nem rendezett részhalmazok kiválasztását jelenti. Az összes részhalmaz képzése hasonló a kombináláshoz, de az összes lehetséges elemszámú részhalmazt ki kell választani, a Descartes-szorzat képzése során pedig két halmaz elemeiből kell rendezett elempárokat kialakítani.

A deduktív gondolkodás (Vidákovich, 2002; 2004) matematikai alapja a klasszikus logika, de a fejlesztés során itt sem logikatanításról van szó. A felsorolt részképességek három csoportot képeznek. Az első csoportba a kétváltozós műveletek tartoznak, a kapcsolás az „és”, a választás a „vagy” és a „vagy..., vagy”, a feltételképzés a „ha..., akkor” és az „akkor és csak akkor..., ha” nyelvi elemek alkalmazásával képezhető összetett mondatok értelmezését igényli. A második csoport a következtetések csoportja, ezek közül az előrelépő és a visszalépő következtetés egyaránt a feltételképzés műveletét használja, de az első az előtag megerősítésével, a második pedig az utótag tagadásával. A lánckövetkeztetés már két feltételes állításra épül, ahol az első állítás utótagja és a második állítás előtagja azonos. A választó következtetésben a választás művelete szerepel, az egyik tag állításából vagy tagadásából kell a másik tagra következtetni. A kvantorok feladataiban a „minden” és a „van olyan” nyelvi sémákat és szinonimáikat kell alkalmazni.

Az induktív gondolkodás (Csapó, 2003) matematikai háttere a szabályfelismerés és szabályalkotás. A fejlesztés lényege itt sem a matematikai módszerek tanítása, hanem a szabályfelismerés és szabályalkotás műveletének gyakorlása konkrét tartalmakon. Például az ebbe a csoportba tartozó kompetenciakomponensek közül a kizárás szabályfelismerést, illetve a kivétel megtalálását igényli, lényegében „kakuktkojás” feladat. Az átkódolás konkrét példákon felismert művelet alkalmazását jelenti újabb konkrét esetben. Az analógiák képzése a konkrét példával bemutatott kapcsolat felismerésére és további alkalmazására épül, a sorozatok képzéséhez pedig néhány elem alapján a sorozat műveleti szabályának felismerése és ennek alapján további elemek előállítására van szükség.

A négy kompetenciakomponens rövid jellemzése mutatja, hogy mindegyik készség, képesség alapját matematikai struktúrák képezik, de a pedagógusnak a nem matematikai tantárgyi tartalmakon végzett fejlesztéshez nincs szüksége a háttérstruktúrák alaposabb ismeretére. A fejlesztő programok felépítésének mélyebb megértését azonban segítheti a kapcsolódó matematikai témakörök, a felhasznált matematikai struktúrák átgondolása. A tanulóknak pedig a képességek háttérében álló matematikai struktúrákat semmiképpen nem kell ismerniük, a más tantárgyakban történő fejlesztés során azokat nemcsak hogy nem kell megtanítani, hanem meg sem kell említeni. A halmazok, relációk, a kombinatorika, a logika, a szabályfelismerés és szabályalkalmazás tanítása, gyakoroltatása a matematikatanítás feladata.

4. A MÁΣ TANTÁRGYAK KERETEI KÖZÖTTI FEJLESZTÉS TARTALMI ÉS SZERVEZÉSI KÉRDÉSEI

A matematikai kompetencia fejlesztendő komponensei elvileg igen sokféle tartalommal működtethetők, tehát sokféle nem matematikai környezetben is fejleszthetők. Az iskolai, tantárgyi keretek között történő kompetenciafejlesztés lehetőségeit azonban korlátozza az, hogy a valóban eredményt ígérő, tehát megfelelő gyakoriságú, következetes, lehetőleg az egész tanévre elosztott fejlesztés csak olyan tantárgyakban lehetséges, amelyeknek tananyagában viszonylag gyakran és egyenletesen fordulnak elő a képességfejlesztő feladatok beillesztésére alkalmas anyagrészek. Ez a feltétel a matematikai kompetencia néhány komponense (elsősorban a rendszerezés, kombinativitás, illetve a deduktív és induktív következtetés) esetében több tantárgyban is teljesül, míg más komponensek (különösen az erősebben matematikaszpecifikus készségek, képességek) esetében csak egyes tantárgyak egyes témakörei alkalmasak ilyen jellegű fejlesztésre.

A matematikai kompetencia kiemelten fejlesztendő komponensei és a fejlesztésre alkalmas tantárgyak közötti lehetséges megfeleltetéseket a 3. táblázatban foglaltuk össze. A táblázat csak az 1. táblázatban már megjelölt fejlesztési periódusokra ad meg tantárgyakat, és csak olyanokat, amelyek anyagába a korábbi képességfejlesztő kísérletek tapasztalatai alapján nagy valószínűséggel beilleszthető a megfelelő mennyiségű és minőségű fejlesztő feladat. A táblázatban egy-egy kompetenciakomponenshez és iskoláztatási szakaszhoz több tantárgy is tartozik, ez választási lehetőségeket jelent. A korábbiakban azonban már utaltunk arra, hogy a fejlesztés hatékonyabb, ha párhuzamosan több tantárgyban is zajlik, ezért célszerű minden készséget, képességet minden évfolyamon legalább két-három tantárgyban fejleszteni.

3. táblázat: A matematikai kompetencia kiválasztott komponenseinek fejlesztésére javasolt iskoláztatási szakaszok és tantárgyak

Kompetenciakomponens	1–4. évfolyam	5–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Számlálás	ének-zene, technika, természetismeret, testnevelés	–	–
Számolás	ének-zene, technika, természetismeret, testnevelés	–	–
Mennyiségi következtetés	ének-zene, technika, természetismeret, testnevelés	–	–
Valószínűségi következtetés	ének-zene, technika, természetismeret, testnevelés	biológia, fizika, földrajz, kémia, történelem	biológia, fizika, földrajz, kémia, történelem
Becslés, mérés	technika, természetismeret, testnevelés	–	–
Mértékegységváltás	technika, természetismeret, testnevelés	–	–
Szövegesfeladat-megoldás	technika, természetismeret	–	–
Problémamegoldás	technika, természetismeret	biológia, fizika, földrajz, kémia, történelem	biológia, fizika, földrajz, kémia, történelem
Rendszerezés	magyar, technika, természetismeret	biológia, fizika, földrajz, kémia, magyar, történelem	biológia, fizika, földrajz, kémia, magyar, történelem
Kombinativitás	magyar, technika, természetismeret	biológia, fizika, földrajz, kémia, magyar, történelem	biológia, fizika, földrajz, kémia, magyar, történelem
Deduktív következtetés	magyar, technika, természetismeret	biológia, fizika, földrajz, kémia, magyar, történelem	biológia, fizika, földrajz, kémia, magyar, történelem
Induktív következtetés	magyar, technika, természetismeret	biológia, fizika, földrajz, kémia, magyar, történelem	biológia, fizika, földrajz, kémia, magyar, történelem

Mivel a matematikai kompetencia komponensei leginkább a természettudományi tárgyak készségeivel és képességeivel mutatnak rokonságot, ezért érthető, hogy a táblázatban felsorolt tantárgyak nagyobb része is ebbe a körbe tartozik. Ugyanakkor a természettudományi tárgyak, különösen a fizika, kémia viszonylag kis óraszámú és emellett zsúfolt tananyaga nem mindig kedvez a képességfejlesztésnek. A korábbi képességfejlesztő kísérletek tapasztalatai azt mutatják, hogy a biológia, földrajz, sőt a humán tantárgyak (magyar, történelem) sokszor rugalmasabb kereteket kínálnak a képességfejlesztő feladatok beillesztésére.

A fejlesztés keretét szolgáló tantárgyak kijelölése után ki kell választanunk azokat a témaköröket, tartalmakat, amelyekhez a fejlesztő feladatokat kapcsoljuk. Erre a célra olyan témakörök alkalmazhatók, amelyek viszonylag nagyobb terjedelműek, több tanítási órán is sorra kerülnek, így az ezekhez készült feladatok több alkalommal is használhatók lesznek, ugyanakkor a tartalmak újbóli felidézése nem lesz erőltetett. Célszerű, ha a kiválasztott témakörök egyenletesen helyezkednek el a tanév anyagában, mert így megoldható az is, hogy a fejlesztésre megfelelő gyakorisággal kerüljön sor, esetleg az egész tanévet átfogva.

A képességfejlesztő feladatok beillesztése során meg kell határoznunk azok alkalmazásának helyét és módját is. Ennek korlátja általában a tananyag viszonylagos zsúfoltsága, illetve a tanmenet szerinti haladás kényszere. Ezért a készség- és képességfejlesztő feladatok elvégzését úgy kell ütemeznünk, hogy az ezekkel történő foglalkozás legfeljebb tanóránként 5-10 percet vegyen igénybe. Még így is számolnunk kell azzal, hogy a fejlesztésre csak akkor szánhatunk megfelelő mennyiségű időt, ha a tananyag egyes részeit lerövidítjük, szükség esetén elhagyjuk.

A döntés nyilván nem könnyű, de a matematikai kompetencia legfontosabb, ún. kritikus készségei, képességei esetében ezek a módosítások elkerülhetetlenek. Azaz a néhány kritikus készség fejlesztését fontosabbnak kell tekintenünk, mint a tananyag maradéktalan, előre eltervezett ütemben történő feldolgozását. Ha ezeket a készségeket, képességeket kritériumorientált módszerekkel az optimális használhatóság szintjére kívánjuk fejleszteni, akkor ehhez differenciált, egyénre szabott fejlesztés szükséges.

Végül megtervezendők és kidolgozandók a tartalmas direkt, egyes esetekben kritériumorientált fejlesztés céljait szolgáló eszközök is. A fejlesztéshez általában ötféle eszköz lehet szükséges. A tanári kézikönyv minden esetben elkészítendő, a pedagógusok ebből ismerhetik meg a fejlesztés koncepcióját, módszereit, illetve ebben találják meg az alkalmazásra javasolt feladatokat. Az értékelő eszközök mindazon készségek és képességek esetében szükségesek, amelyekre a fejlesztés célváltozói épülnek, azaz amelyek fejlettségét többé-kevésbé rendszeresen értékelni kell. Tanulói munkafüzetre nem minden készség, képesség fejlesztéséhez van szükség, mivel egyes esetekben az egyébként is meglévő tananyagok, munkafüzetek is jól használhatók. Speciális eszközök csak néhány készség esetében jöhetnek szóba, ezek egyrészt a tanári szemléltetést, másrészt a tanulói munkát segítik. Végül a fejlődési mutató a kritérium-orientált készség- és képességfejlesztés nélkülözhetetlen kelléke, ennek segítségével követhető nyomon a fejlődés menete és határozható meg a hátralevő fejlesztési feladatok.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- C. Neményi Eszter és Somfai Zsuzsa (2001): *A matematikai tantárgy helyzete és fejlesztési feladatai*.
Csapó Benő (2003): *A képességek fejlődése és iskolai fejlesztése*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
Csíkos Csaba és Dobi János (2001): *Matematikai nevelés*. In: Báthory Zoltán és Falus Iván (szerk.): *Tanulmányok a neveléstudomány köréből*. Osiris Kiadó, Budapest, 355–372.
Dobi János (szerk., 1994): *A matematikatanítás a gondolkodásfejlesztés szolgálatában*. PSZMP – Calibra – Keraban, Budapest.
Nagy József (2000): *XXI. század és nevelés*. Osiris Kiadó, Budapest.
Nagy József (2003): *A rendszerező képesség fejlődésének kritériumorientált feltárása*. Magyar Pedagógia, 3. sz., 269–314.
Nagy József (2004): *Az elemi kombinatív képesség kialakulásának kritériumorientált diagnosztikus feltárása*. Iskolakultúra, 8. sz., 3–20.
Vidákovich Tibor (2002): *Tudományos és hétköznapi logika: a tanulók deduktív gondolkodása*. In: Csapó Benő (szerk.): *Az iskolai tudás*. Osiris Kiadó, Budapest, 201–230.
Vidákovich Tibor (2004): *Tapasztalati következtetés*. In: Nagy József (szerk.): *Az elemi alapkészségek fejlődése 4–8 éves életkorban*. Mozaik Kiadó, Szeged, 52–62.
Vidákovich Tibor (2005): *A matematikai kompetencia fejlesztésének koncepciója*. sulINova Kht., Budapest.

dr. Vidákovich Tibor

ÁLTALÁNOS ÚTMUTATÓ

- A hetedik osztályos történelem tananyag feldolgozásához, és egyben a gondolkodási képességek fejlesztéséhez készült feladatsoraink öt modulban találhatóak meg. A modulok a hetedik osztályos történelemtankönyvek azon témaköreit fedik le, amelyet a legtöbb óraszámban tanítunk. A tananyag elrendezésénél azt tartottuk szem előtt, hogy a fejlesztő feladatok függetlenek legyenek a tankönyvcsaládoktól, használhatóak legyenek minden hetedik osztályban. Igyekeztünk a kerettantervben is előírt fontos fogalmakat, eseményeket, személyeket és évszámokat játékos formában tálni a gyerekeknek: megfogalmazásukban és megjelenésükben egyaránt színes, érdekes és változatos feladatokkal kívántuk fejleszteni gondolkodási képességeiket – a matematikaórákon kívül is.
- Minden egyes modul öt egységet tartalmaz. Egy-egy egység feldolgozásához 8–10 percet kell az adott tanórából felhasználni. Javasoljuk, hogy az egyes tanegységeket más-más órán dolgozzák fel, mert a feladatok így érik el fejlesztési céljukat.
- Mikor javasoljuk a feladatsorok alkalmazását?
- Részletes útmutatás minden modul előtt található. Általánosan azt lehet mondani, hogy a feladatok megoldására egy-egy lecke elsajátítása után, alkalmazó rögzítésként kerülhet sor, de alkalmazható a témakörön belüli további órán, az óra elején a történelmi légkör megteremtésére, vagy az alkalmazó ellenőrzés funkciójával a tanuló felkészültségének mérésére. A témakörön belül részösszefoglaláskor, illetve a témakör végén, összefoglaláskor is sor kerülhet a feladatok megoldására.
- A feldolgozandó szöveg ismerete és megértése még nem elegendő a feladatok megoldásához, hiszen a célunk a gondolkodás fejlesztése, ehhez a történelmi szöveg nyújtja a tartalmi keretet.
- Ha nincs idő az adott tanórán elolvasatni a szöveget, akkor feladhatjuk házi feladatnak, ám a feladatok megoldása előtt meg kell győződni arról, hogy valóban birtokában van-e a tanuló a szükséges ismereteknek.
- Ha van kép, grafika, térkép vagy ábra az adott feladatnál, akkor azt fontos megbeszélni, elemezni.
- A szöveg értelmezése után a gyerekek önállóan, párban vagy csoportmunkával oldják meg a feladatokat!
- A feladatok helyes megoldásának megbeszélésére még az adott tanórán kerüljön sor.
- A nem teljesen helyes, illetve helytelen eredményeket is érdemes elemezni azért, hogy kiderüljön, miért gondolta az általa kapott megoldást helyesnek.
- A helyes megoldás alapján mindenki javít.
- A kizárást tartalmazó feladatokban az általunk közölt megoldáson kívül más is elfogadható abban az esetben, ha a tanuló meg tudja indokolni választását.

A hetedik osztályos történelem a következő modulokból épül fel:

1. A polgári átalakulás kora
2. A polgárosodás kezdetei Magyarországon
3. Nemzetállamok kora
4. A dualizmus kora
5. Az első világháború

1. MODUL

A POLGÁRI

ÁTALAKULÁS KORA

Útmutató az első modul felhasználásához

A *polgári átalakulás kora* modul öt egységet tartalmaz. A szöveg *A polgári átalakulás kora* kerettantervi témakörből a mezőgazdaság és a gépek forradalmát, a társadalmi változásokat, valamint a felvilágosodást emeli ki.

Mikor javasoljuk az öt feladatsor megoldását?

1. Az első részt a mezőgazdaság és a gépek forradalmát feldolgozó tanóra közben vehetjük elő, ezzel segítjük a megértést és az elmélyülést. A feldolgozás folyamatába beépíthetők a feladatok.
2. Második alkalommal ezen tanóra végén összefoglaláskor alkalmazható.
3. A harmadik feladatsor bármelyik következő tanórán, az alkalmazó ellenőrzés résznél kerülhet feldolgozásra.
4. A negyedik részt akkor vehetjük elő, amikor a témakört összefoglaljuk, tehát az összefoglaló órán.
5. Az utolsó feladatsor a felvilágosodás témájához készült, s az előbbi négy alkalom bármelyikében alkalmazható.

FEJLESZTENDŐ KÉPESSÉGEK

Kompetencia komponens	1. egység	2. egység	3. egység	4. egység	5. egység
Rendszerező képesség					
Halmazképzés, besorolás				+	+
Definiálás	+				
Felosztás					
Sorképzés, sorképző osztályozás		+			
Hierarchikus osztályozás			+		
Kombinatív képesség					
Permutálás					+
Variálás	+				
Kombinálás	+				+
Összes részhalmaz képzése			+		
Descartes-szorzat képzése		+		+	
Deduktív gondolkodás					
Kapcsolás					
Választás			+	+	
Feltételképzés					
Előrelépő következtetés					
Visszalépő következtetés		+		+	+
Választó következtetés	+				
Lánckövetkeztetés			+		
Kvantorok		+			
Induktív gondolkodás					
Kizárás		+	+	+	+
Átkódolás					
Analógiák képzése	+				
Sorozatok képzése					

A polgári átalakulás kora

A 18. század vége és a 19. század eleje az ipar és a mezőgazdaság forradalmának kora.

Az ipar nagy átalakulása az angol textiliparban kezdődött. Amerikából és Indiából rengeteg gyapot érkezett ide. Az angol manufaktúrák a gyapotot fonállá, a fonalat szövetté dolgozták föl. A nagy textilterület vezetett az első gépek feltalálásához. **James Hargreaves** találta fel a fonógépet, amelyet lányáról **Fonó Jenny**nek nevezett. A bőséges fonaellátás a szövőszék feltalálásához vezetett. Ezeket már nem emberi erővel, hanem vízikerékkel hajtották. Ezért a szövőgyárakat csak folyók mellé lehetett építeni.

A vízi energiát felváltó gőz jelentős változást hozott mind az iparban, mind a mezőgazdaságban. **James Watt gőzgépe** gyökeresen átalakította az ipart. A gyárak többé nem voltak vízparthoz kötve, nem volt szükség a folyóvíz energiájára. Az új üzemeket ezután a nyersanyaglelőhelyek közelében építették fel.

Gondoskodni kellett az óriási mennyiségű áru gyorsabb elszállításáról. **Fulton gőzhajója** és **Stephenson gőzmozdonya** forradalmasította a közlekedést. A gőzgépek, sínek, mozdonyok gyártása a bányászat és a kohászat ugrásszerű fejlődését eredményezte.

A hírközlésben **Morse** elősegítette az országok közötti kapcsolatokat a távírójával.

Az ipari forradalom a gyáripar kialakulását jelentette. A manufaktúrák helyére gépekkel berendezett, sok száz munkást foglalkoztató **gyárak** épültek.

A mezőgazdaságban is lezajlott a forradalom. A **vető-, arató- és a cséplőgépek** megkönnyítették a munkát. Megjelent a gőzeke is. A nagybirtokokon már nem jobbágyok, hanem bérmunkások dolgoztak. A nagyobb birtokokon a munkát szakképzett munkások irányították.

A nyomásos gazdálkodást a **vetésforgó** váltotta fel: a művelésre szánt földterület egészét megművelték, de egy-egy részen évente más-más növényeket is termesztettek (gabonafélék, takarmánynövények, kapásnövények). A takarmánynövények lehetővé tették az istállózó állattartást, ami viszont a földek trágyázásának az általánossá válásához vezetett. Mindezek nagy terméshozamot eredményeztek.

Az ipari forradalom a társadalom szerkezetét is átalakította. Két nagy társadalmi csoport alakult ki: a **tőkés** és a **bérmunkások**.

A gyárosok, nagykereskedők, bankárok – azaz a tőkés – jelentős magántulajdonnal rendelkeztek, amit vállalkozásokba fektettek. Céljuk minél nagyobb profit (haszon) elérése volt.

A nagyipari munkások egyedüli jövedelme munkabérük volt. A legtöbbjük létbizonytalanságban élt.

E két nagy társadalmi csoport mellett a **„középosztály”** (a parasztok, a kisiparosok és kiskereskedők, értelmiségiek) is jelentős helyet foglalt el a társadalomban.

1. EGYSÉG

1. FELADAT

RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – DEFINIÁLÁS

Ez a feladat segít a gyerekeknek abban, hogy megismerjék, megértsék és elsajátítsák a tananyaghoz szükséges fogalmakat. A lényeg nem a definíciók megtanulása, hanem a „definíciószerű mondatok” összeállításának gyakorlása.

Az alkotott mondatokat három szempont szerint értékelhetjük:

1. A gyerek helyesen használta-e a megadott nemfogalmat, jelen esetben a gazdálkodási forma fogalmát.
2. Valamennyi megadott jegyet felhasználta-e? Használt-e olyat, ami nem volt megadva?
3. A jegyek között logikailag és történelmileg helyesen alkalmazta-e a viszonyokat?

A leíró és a besoroló fogalmazást is gyakoroltassuk!

A definíció alapjául szolgáló bekezdést többször elolvastatjuk. Majd kérdéseket tehetünk fel azért, hogy ellenőrizzük, megértették-e a szöveget. Majd önálló munkában vagy párban dolgoznak a gyerekek. A javítás történhet frontálisan, vagy a párok egymás munkáját javítják ki és értékelik.

Fogalmazd meg az alábbi elemek segítségével, mi a vetésforgó!

a művelésre szánt
földterület

a gazdálkodási forma

egy-egy részen
évenként

egészét
megművelték

más-más növényeket
termesztettek

A vetésforgó az a gazdálkodási forma, amikor a művelésre szánt földterület egészét megművelték, de egy-egy részen évenként más-más növényeket is termesztenek.

Egy gazdálkodási formát akkor és csak akkor nevezünk vetésforgónak, ha a művelésre szánt földterület egészét megművelték, de egy-egy részen évenként más-más növényeket is termesztenek.

2. FELADAT

KOMBINATÍV KÉPESSÉG – KOMBINÁLÁS, VARIÁLÁS

Ezzel a feladattal csoportmunkában vagy párban is lehet dolgoztatni. Ha a csoportok (vagy a párok) elkészültek, közösen beszélhetjük meg a megoldási javaslatokat.

a) Egy gazda vetésforgót alkalmaz, de ebben az évben a négyből (kapások, tavaszi, őszi, takarmány) csak két különböző földterület beültetését tervezi. Milyen módon ültetheti be a két részt?

A jelölések: kapások (**K**), tavaszi (**Tav**), takarmány (**Tak**), őszi (**Ő**)

K **Tav**

K **Tak**

K **Ő**

Tav **Tak**

Tav **Ő**

Tak **Ő**

Ezzel a feladattal csoportmunkában vagy párban is lehet dolgoztatni. Ha a csoportok (vagy a párok) elkészültek, közösen beszélhetjük meg a megoldási javaslatokat.

b) Ebben az évben a gazdának nincs elég pénze, ezért nem mindegy, hogy melyik veteményt veszi meg először. Milyen változatok jöhetnek így létre?

K	Tav	Tav	K	K	Tak
Tak	K	K	Ő	Ő	K
Tav	Tak	Tak	Tav	Tav	Ő
Ő	Tav	Tak	Ő	Ő	Tak

3. FELADAT

INDUKTÍV GONDOLKODÁS – ANALÓGIÁK KÉPZÉSE

A feladat első részében találmányhoz kell feltalálót keresni, a második részben úgy kell gondolkodni, hogy a vízi energiát felváltotta a gőz, a manufaktúrákat pedig a gyárak. Az utolsó részben pedig azt kell felismerni, hogy a bőséges fonaellátás vezetett a szövőszék feltalálásához, s a gőzgépek, sínek, mozdonyok gyártása vezetett a kohászat, a bányászat ugrásszerű fejlődéséhez.

Keressd a párját!

gőzmozdony	—	Stephenson	=	távíró	—	Morse
vízi energia	::	gőz	=	manufaktúrák	::	gyárak
bőséges fonaellátás	→	szövőszék feltalálása	=	gőzgépek, sínek, mozdonyok gyártása	→	kohászat, bányászat fejlődése

4. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – VÁLASZTÓ KÖVETKEZTETÉS

Ez a feladat segít a tanulóknak az ok–okozati viszonyok felismerésében. Önállóan vagy párban is megoldhatják a tanulók.

Fejezd be a mondatot!

A 19. században az üzemeket vagy a vízpart mellé építették, vagy a nyersanyaglelőhely közelébe.

A század utolsó évtizedeiben a víz energiájára már nem volt szükség, ezért az új üzemeket a nyersanyaglelőhelyek közelébe építették.

2. EGYSÉG

1. FELADAT

RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – SORKÉPZŐ OSZTÁLYOZÁS

Önálló vagy páros munkában egyaránt dolgozhatnak a tanulók. A szövőgép, vetőgép és fonógép esetében a beírás sorrendje nem számít.

Írd be a következő fogalmakat az ábrába!

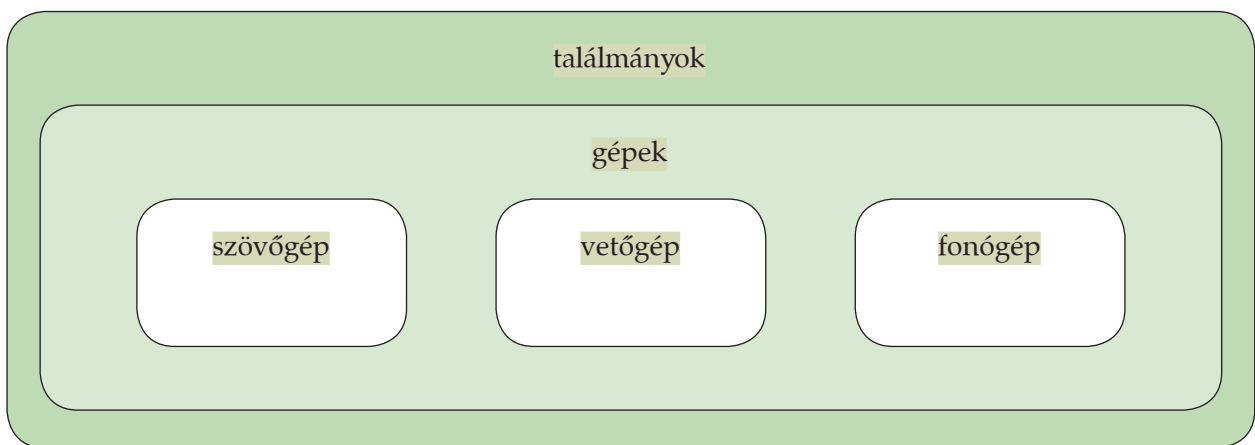
szövőgép

találmányok

vetőgép

gépek

fonógép

2. FELADAT

KOMBINATÍV KÉPESSÉG – DESCARTES-SZORZAT KÉPZÉSE

Ez a feladat önállóan vagy párban egyaránt eredményesen oldható meg. Az ellenőrzés frontálisan történik.

A hetedikesek dolgozatot írtak történelemből. Az egyik feladatban feltalálók neveit kellett párosítani találmányaikkal, de a tanulók nem készültek, így találgatással válaszoltak a kérdésekre. Milyen válaszok fordulhattak elő? Írd be a téglalapba a betűket és a számokat!

feltaláló

1. James Hargreaves
2. James Watt
3. Fulton

találmány

- A) gőzhajó
- B) Fonó Jenny
- C) gőzgép

1	A	2	A	3	A
1	B	2	B	3	B
1	C	2	C	3	C

Karikázd be a helyes párokat!

3. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – KVANTOROK

Ezzel a feladattal a gyerekek gyakorolhatják a minden, van olyan, nincs olyan és az egyetlen kifejezések értelmezését. Ügyelniük kell arra, hogy az összes megadott állításnál jelölniük kell (vagy karikázni, vagy áthúzni a betűjeleket), hogy következne-e az alapállításból.

Az állítások igazságának megítélésekor az áthúzott rossz válaszokat érdemes úgy indokolni, hogy ellenpéldát mutatunk az állításra. (Pl.: „Minden feltaláló a lányáról nevezi el találmányát.” Ha van olyan feltaláló, aki nem a lányáról nevezi el találmányát, akkor az állítás hamis.)

Gabi otthon elmesélte szüleinek, mit tanult történelemórán:

JAMES HARGREAVES TALÁLTA FEL A FONÓGÉPET, MELYET LÁNYÁRÓL, JENNYRŐL, FONÓ JENNYNEK NEVEZETT EL.

Karikázd be az alábbi következtetések közül azoknak a betűjelét, amelyek valóban következnek Gabi kijelentéséből! Húzd át azokat, amelyek nem következnek Gabi kijelentéséből!

- A) Tehát van olyan feltaláló, aki a lányáról nevezi el találmányát.
- B) Tehát nincs olyan feltaláló, aki nem a lányáról nevezi el találmányát.
- C) Tehát egyetlen feltaláló sem nevezi el lányáról találmányát.
- D) Tehát minden feltaláló a lányáról nevezi el találmányát.
- E) Tehát van olyan feltaláló, aki nem a lányáról nevezi el találmányát.
- F) Tehát nincs olyan feltaláló, aki a lányáról nevezi el találmányát.

Húzd alá azt a következtetést, amelyik igaz!

4. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – VISSZALÉPŐ KÖVETKEZTETÉS

Ez a feladat segít a tanulóknak az ok-okozati viszonyok felismerésében. Megoldását önálló munka keretében ajánljuk.

Fejezd be a mondatot!

Ha a nyomásos gazdálkodást nem váltja fel a vetésforgó, akkor nem művelték volna meg a rendelkezésre álló földterület egészét.

A 19. században már a földterület egészét megművelték, tehát a nyomásos gazdálkodást felváltotta a vetésforgó.

5. FELADAT

INDUKTÍV GONDOLKODÁS – KIZÁRÁS

a) Húzd át azt, amelyik nem illik a felsorolásba!

vetőgép

gőzeke

fonógép

cséplőgép

Indokold választásod!

A fonógépet az iparban használták, a többi mezőgazdasági gép.

Elfogadható indok az is, hogy csak a fonógépnek volt keresztneve.

3. EGYSÉG

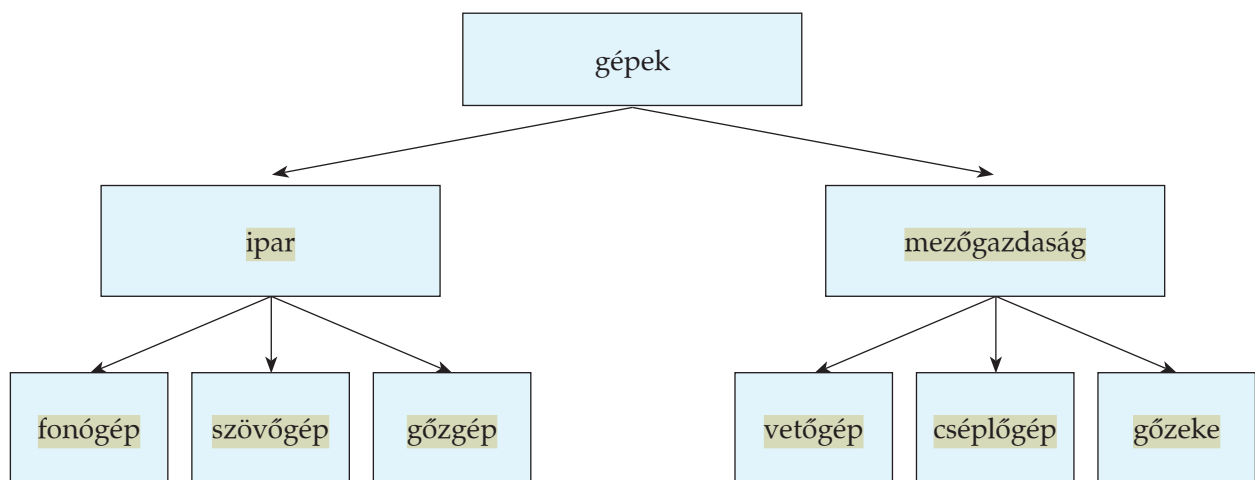
1. FELADAT RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – FELOSZTÁS

A tanulók megoldhatják ezt a feladatot párban is, és csoportmunkában is. Az ipar és a mezőgazdaság gépein belül a sorrend nem számít!

Az alábbi fogalmakkal töltsd ki az ábrát! Adj nevet a két csoportnak!

gőzeke fonógép szövőgép gőzgép vetőgép cséplőgép

Töltsd ki az ábrát a kigyűjtött fogalmakkal!

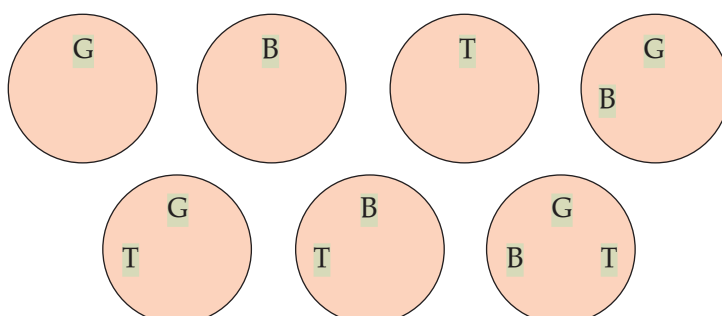
2. FELADAT KOMBINATÍV KÉPESSÉG – ÖSSZES RÉSZHALMAZ KÉPZÉSE

E feladat megoldását csoportmunka keretében ajánljuk. Ha elkészültek a csoportok, megbeszéljük az eredményeket, s közösen ellenőrizzük.

Egy gazda azon gondolkodik, hogyan ültesse be a földjét: burgonyával, takarmánynövényekkel vagy gabonafélékkel. Tanácsadói, felesége, fia, szomszédja, különféle lehetőségeket javasolnak. A gazda egy dologban biztos: valamit mindenképpen ültetni fog.

Írd a körökbe, milyen lehetőségei vannak a gazdának a föld beültetésére! Betűjelekkel dolgozz!

Jelölések: burgonya (B), takarmánynövény (T), gabonafélék (G).

3. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – LÁNCKÖVETKEZTETÉS

Ez a feladat segít a tanulóknak az ok–okozati viszonyok megértésében. Önálló munka keretében oldható meg eredményesen.

Fejezd be a mondatot!

Ha takarmánynövényeket termesztettek, akkor lehetővé vált az istállózó állattartás. Ha lehetővé vált az istállózó állattartás, akkor a földeket lehetett trágyázni.

Tehát ha takarmánynövényeket termesztettek, akkor a földeket lehetett trágyázni.

Esetleg szóban tovább folytathatjuk a láncot: Mi következik abból, ha a földeket trágyázzák? Nő a termésátlag.

4. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – VÁLASZTÁS

Csoportmunka vagy páros munka keretében is eredményesen oldható meg a feladat.

Feri feleletében az alábbi kijelentést tette:

AZ IPARI FORRADALOM UTÁN VAGY GYÁRAKBAN, VAGY MANUFAKTÚRÁKBAN DOLGOZTAK A MUNKÁSOK.

Az osztály tanulói elgondolkodtak ezen a kijelentésen.

Karikázd be az alábbi lehetőségek közül azoknak a betűjelét, amelyek esetén Feri kijelentése igaz volt! Húzd át azokat, amelyek esetén nem!

- A) A munkások gyárakban dolgoztak és nem manufaktúrákban.
- B) Gyárakban és manufaktúrákban dolgoztak a munkások.
- C) Nem gyárakban, hanem manufaktúrákban dolgoztak a munkások.
- D) A munkások nem gyárakban dolgoztak, és nem is manufaktúrákban.

Húzd alá azt a kijelentést, mely megfelel a valóságnak!

5. FELADAT

INDUKTÍV GONDOLKODÁS – KIZÁRÁS

Melyik nem illik a sorba? Húzd át!

orvosok

gyárosok

nagykereskedők

bankárok

Indokold a választásod!

Az orvosok a középosztály tagjai, a többiek a tőkés csoportját alkotják.

4. EGYSÉG

1. FELADAT

RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – HALMAZKÉPZÉS

Önálló vagy páros munkában egyaránt megoldható a feladat. Az ellenőrzés történhet frontálisan.

Keresd meg az A), B), C) és D) pontok közös jellemzőit! Írd a pontsorra!

- A) A nagybirtokokon már nem jobbágyok, hanem bérmunkások dolgoztak. Megjelent a gőzeke, és trágyázták a földeket.
- B) Megjelent a gőzeke. Takarmánynövényeket is termesztettek, és trágyázták a földeket, ahol bérmunkások dolgoztak.
- C) Az istállózó állattartás következtében trágyázták a földeket. Megjelent a gőzeke, és a nagybirtokokon bérmunkások dolgoztak.
- D) Szakképzett munkások irányították a munkát a nagyobb birtokokon, ahol bérmunkások dolgoztak. A földeket trágyázták. A korszak nagy újítása az, hogy megjelent a gőzeke.

megjelent a gőzeke, bérmunkások dolgoztak, trágyázták a földeket

Mire vonatkoznak e jellemzők?

A mezőgazdaság forradalmára vonatkoznak.

2. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – VISSZALÉPŐ KÖVETKEZTETÉS

Ez a feladat segít a tanulóknak az ok-okozati viszonyok felismerésében. Megoldását önálló vagy páros munka keretében ajánljuk.

Fejezd be a mondatot!

Ha az ipari forradalom idején nem gyártottak volna síneket, gőzmozdonyokat, gőzgépeket, akkor nem fejlődött volna a kohászat és a bányászat.

Az ipari forradalom idején fejlődött a kohászat és a bányászat, tehát gyártottak síneket, gőzmozdonyokat, gőzgépeket.

3. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – VÁLASZTÁS

Csoportmunka vagy páros munka keretében is eredményesen oldható meg a feladat.

Dávid a történelemdolgozatában a következő mondatot írta:

A MEZŐGAZDASÁGBAN LEZAJLOTT FORRADALOM UTÁN A NAGYBIRTOKOKON VAGY JOBBÁGYOK, VAGY BÉRMUNKÁSOK DOLGOZTAK.

Karikázd be az alábbi négy lehetőség közül azoknak a betűjelét, amelyek esetén Dávid kijelentése igaz volt! Húzd át azokat, amelyek esetén nem!

- Ⓐ) A nagybirtokokon jobbágyok dolgoztak és nem bérmunkások.
- Ⓑ) A nagybirtokokon jobbágyok és bérmunkások dolgoztak.
- Ⓒ) A nagybirtokokon nem jobbágyok, hanem bérmunkások dolgoztak.
- Ⓓ) A nagybirtokokon nem jobbágyok, és nem is bérmunkások dolgoztak.

Húzd alá azt a kijelentést, mely megfelel a valóságnak!

4. FELADAT

INDUKTÍV GONDOLKODÁS – KIZÁRÁS

Húzd át azt, amelyik nem illik a felsorolásba!

istállózó állattartás

gyárak

vetésforgó

trágyázás

Indokold a választásod!

A gyár nem a földműveléssel kapcsolatos. Vagy: a gyár létesítmény, a többi a mezőgazdaságban alkalmazott módszer.

5. FELADAT

KOMBINATÍV KÉPESSÉG – DESCARTES-SZORZAT KÉPZÉSE

Ez a feladat önállóan vagy párban egyaránt eredményesen oldható meg. Az ellenőrzés frontálisan történik.

Kata és Judit együtt tanulták a történelmet. Kata egy olyan feladatot talált ki, amelyben a társadalmi csoportokat és a jellemzőiket össze-vissza párosította, s Juditnak meg kellett találnia a helyes párokat. Hogyan párosíthatta Kata a társadalmi csoportokat jellemzőikkel? Számokkal és betűjelekkel dolgozz!

Társadalmi csoport	Jellemző
1. tőkésék	A) létbizonytalanságban élnek
2. bér munkások	B) profitra törekednek
3. középosztály	C) ebbe a csoportba tartoznak a kisiparosok és kiskereskedők

1	A	2	A	3	A
1	B	2	B	3	B
1	C	2	C	3	C

Karikázd be a helyes párokat!

5. EGYSÉG

A FELVILÁGOSODÁS

A felvilágosodás Angliában született, de Franciaországban teljesedett ki. A korszak gondolkodói hittek az emberi ész hatalmában. A felvilágosodás nagyjai közül **Montesquieu** az ember szabadságát veszélyeztető korlátlan állami hatalom ellen lépett fel. Montesquieu szerint az állami feladatokat – törvényhozás, kormányzás, végrehajtás – el kell különíteni. Ha egymástól független szervek jönnek létre, akkor mindegyik szerv korlátozza a másik hatalmát.

Voltaire bírálta a vallási vakbuzgóságot, az igazságtalanságot és az ésszerűtlen viselkedést.

Rousseau azt hirdette, hogy a királyok hatalma a néptől ered. A nép ruházta rájuk a hatalmat, hogy mindenki érdekében és a köz javára kormányozzák országukat, de ha az uralkodó rosszul vezeti az országot, akkor a népnek jogában áll leváltani.

1. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – VISSZALÉPŐ KÖVETKEZTETÉS

Ez a feladat segít a gyerekeknek az ok-okozati viszonyok felismerésében. Megoldhatják a tanulók önállóan vagy páros munkával.

Fejezd be a mondatot!

Ha egy uralkodó megfelelően kormányozza az országot, akkor a népnek nem áll jogában leváltani. Ha a népnek jogában áll leváltani az uralkodót, akkor az nem megfelelően kormányozza az országot.

2. FELADAT

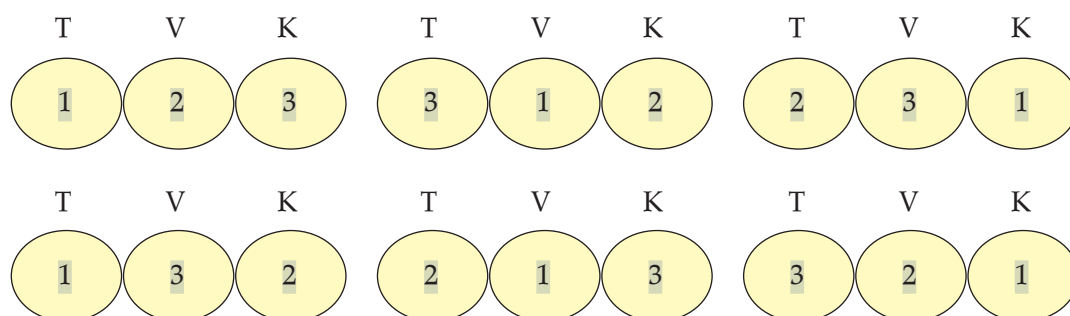
KOMBINATÍV KÉPESSÉG – PERMUTÁLÁS

Legkedvezőbb ezt a feladatot csoportmunkában megoldatni a tanulókkal. Miután elkészültek a csoportok, közösen vitatjuk meg a megoldási javaslatokat.

Montesquieu elhatározta, hogy három bizalmi emberét beépíti a három hatalmi ág vezetésébe (törvényhozás, végrehajtás, kormányzás). Hogyan gondolkodhatott? Írd be a körökbe a bizalmi emberek sorszámait!

Jelölések: törvényhozás (T), kormányzás (K), végrehajtás (V)

1 (az egyik bizalmi embere), 2 (a másik bizalmi embere), 3 (a harmadik bizalmi embere)

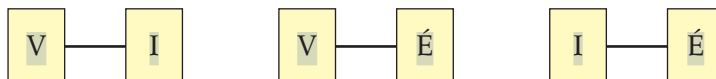
3. FELADAT

KOMBINATÍV KÉPESSÉG – KOMBINÁLÁS

A tanulók ennél a feladatnál is dolgozhatnak csoportban, de páros munkával is eredményesen megoldható.

Voltaire munkásságának három kiemelkedő jellemzője van: bírálta a vallási vakbuzgóságot (V), elutasította az igazságtalanságot (I) és elítélte az ésszerűtlen viselkedést (É). Az egyik kortársa e háromból csak kettővel értett egyet. Melyik lehetett ez a két dolog?

Írd be a téglalapokba a lehetséges párokat! A zárójelben lévő jelölésekkel dolgozz!

4. FELADAT

RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – HALMAZKÉPZÉS

Javasoljuk, hogy ezzel a feladattal párban dolgozzanak a tanulók. Az ellenőrzés történhet közösen, vagy a párok egymás munkáját ellenőrizhetik.

Az alábbiakban 18. századi gondolkodók véleményét olvashatod a hatalomról. Keresd meg a közös elemeket! Írd a pontsorra!

- A) A király hatalma a néptől ered, mindenki érdekében kell kormányoznia, és ha visszaélnék hatalmukkal az uralkodók, a nép leválthatja őket.
- B) Ha visszaélnék hatalmukkal az uralkodók, a nép leválthatja őket, a királyok hatalma a néptől ered, és a köz javát kell figyelembe venniük uralkodásukkor.
- C) A nép ruházta a királyokra a hatalmat, tehát a királyok hatalma a néptől ered, és ha visszaélnék hatalmukkal az uralkodók, a nép leválthatja őket.
- D) Ha visszaélnék hatalmukkal az uralkodók, a nép leválthatja őket, ez a népfenség elve, és a király hatalma a néptől ered.

Ha visszaélnék hatalmukkal az uralkodók, a nép leválthatja őket.

A király hatalma a néptől ered.

Kinek a tanai ezek?

Rousseau tanai.

5. FELADAT

INDUKTÍV GONDOLKODÁS – KIZÁRÁS

Melyik nem illik a felsorolásba? Húzd át!

a vallási vakbuzgóság elítélése

az ésszerűtlen viselkedés bírálása

a hatalmi ágak különválasztása

az igazságtalanság kifogásolása

Indokold a választásod!

A hatalmi ágak különválasztását Montesquieu hirdette, míg a többi Voltaire tana.

2. MODUL

A POLGÁROSODÁS

KEZDETEI

MAGYARORSZÁGON

Útmutató a második modul felhasználásához

A polgárosodás kezdetei Magyarországon modul öt egységet tartalmaz. Egy-egy egység feldolgozásához 8-10 percet kell az adott tanórából felhasználni.

A szöveg *A polgárosodás kezdetei Magyarországon* kerettantervi témakörből az áprilisi törvényeket, a polgárosodó Magyarországot, Kossuth Lajos és Széchenyi István programját emeli ki.

Mikor javasoljuk az öt feladatsor megoldását?

1. Az első részt az áprilisi törvényeket feldolgozó tanóra közben vehetjük elő, ezzel segítjük a megértést és az elmélyülést. A feldolgozás folyamatába beépíthetők a feladatok.
2. Második alkalommal ezen tanóra végén összefoglaláskor alkalmazható.
3. A harmadik feladatsor a következő bármelyik tanórán, az alkalmazó ellenőrzés részénél kerülhet feldolgozásra.
4. A negyedik részt akkor vehetjük elő, amikor a témakört összefoglaljuk, tehát az összefoglaló órán.
5. Az utolsó feladatsor akkor alkalmazható, amikor Kossuth Lajost és Széchenyi Istvánt már tanulták a gyerekek.

FEJLESZTENDŐ KÉPESSÉGEK

Kompetencia komponens	1. egység	2. egység	3. egység	4. egység	5. egység
Rendszerező képesség					
Halmazképzés, besorolás		+		+	+
Definiálás	+				+
Felosztás					
Sorképzés, sorképző osztályozás			+	+	
Hierarchikus osztályozás					
Kombinatív képesség					
Permutálás				+	
Variálás	+				
Kombinálás	+				
Összes részhalmaz képzése		+			
Descartes-szorzat képzése			+		+
Deduktív gondolkodás					
Kapcsolás					
Választás			+		
Feltételképzés					
Előrelépő következtetés					
Visszalépő következtetés	+			+	
Választó következtetés				+	
Lánckövetkeztetés					+
Kvantorok		+			
Induktív gondolkodás					
Kizárás	+		+		+
Átkódolás					
Analógiák képzése		+		+	
Sorozatok képzése					

A polgárosodás kezdetei Magyarországon

Az 1848-as pesti forradalom után V. Ferdinánd kinevezte az első magyar miniszterelnököt, **Batthyány Lajost**, aki nyomban összeállította az első felelős, Béctől független magyar kormányt. A kormány nem az uralkodónak, hanem az országgyűlésnek tartozott felelősséggel.

A kormány tagjai pl. Deák Ferenc igazságügyi, Széchenyi István közmunka- és közlekedésügyi, Kossuth Lajos pénzügyminiszter, a belügyi tárcát Szemere Bertalan kapta, a hadügyit Mészáros Lázár, a közoktatásügyi miniszter pedig báró Eötvös József lett.

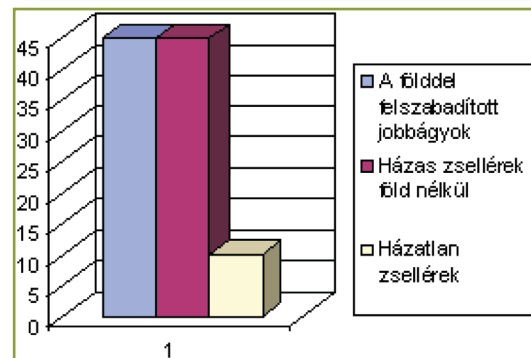
Az országgyűlés három hét alatt megszavazott minden törvényt, amelyekre a reformerek évek óta vártak. Ezeket az uralkodó április 11-én szentesítette, ezért **áprilisi törvényeknek** nevezzük azt a 31 cikkelyt, amely Magyarországon felszámolta a feudalizmust. eltörölték az összes nemesi és egyházi kiváltságot, a jobbágyokat felszabadították, megteremtették a sajtószabadság törvényi feltételeit, és megszavazták a polgári szabadságjogokat biztosító törvényeket. Jelentősen megnőtt a választásra jogosultak száma. Minden húsz év feletti iskolázott vagy némi vagyonnal rendelkező férfinak biztosították a választójogot, így a lakosság 7% lett választópolgár.

A törvény értelmében a parasztok megszabadultak földesúri szolgáltatásaiktól, és úrbéres földjeik birtokosává váltak.

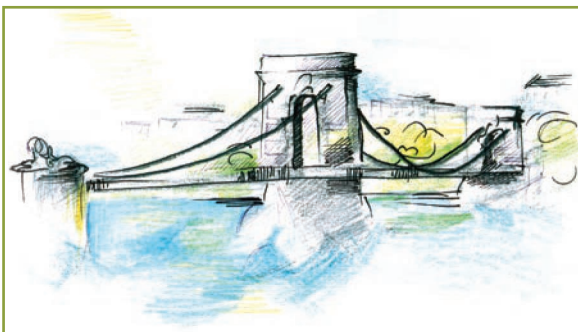
A nemzetiségiek vezetői az áprilisi törvényeket nemzeti különállásukat biztosító jogokkal akarták kibővíteni. Nemzeti gyűléseket hívtak össze, a szerbek Karlócán, a szlovákok Liptószentmiklóson. Itt fogalmazták meg követeléseiket: az anyanyelv és a nemzeti jelképek használatát, saját nemzeti terület biztosítását.

A reformkor két kiemelkedő alakja **Kossuth Lajos** és **Széchenyi István**. Kossuth nevéhez fűződik az Országgyűlési Tudósítások írása, a Pesti Hírlap szerkesztése, a Védegylet alapítása, harcolt az érdekegyesítésért és a közteherviselésért.

Úgy gondolta, hogy a jobbágy számára lehetővé kell tenni az örökváltságot – azt, hogy a jobbágy telkét pénzzel megváltsa urától, s ezáltal szabad parasztgazda legyen. Széchenyi Hitel című művében javasolja többek között az ősiség eltörlését, a nemesség adómentességének megszüntetését. Gyakorlati alkotásaival is a haladást segítette: fejlesztette az ipart, a mezőgazdaságot, ő kezdeményezte a Lánchíd építését, szorgalmazta a vasútépítés megindítását.

A felszabadított jobbágyság megoszlása az áprilisi törvények után (%-ban)

1. EGYSÉG

1. FELADAT

KOMBINATÍV KÉPESSÉG – KOMBINÁLÁS, VARIÁLÁS

Csoportmunkában vagy párban dolgozhatnak a tanulók.

a) Egyszer egy földesúr elveszített egy fogadást, ezért sertéseket és szarvasmarhákat kellett ajándékoznia a fogadásban részt vevő három ember közül kettőnek. A három ember: egy házatlan zsellér (**zs**), egy házas zsellér (**hzs**) és egy földdel rendelkező jobbágy (**fj**). Milyen módon választhatta ki a két embert, ha a kiválasztás sorrendjét nem vette figyelembe? A zárójelekben lévő rövidítéseket használd!

zs	hzs	zs	fj	hzs	fj
----	-----	----	----	-----	----

b) Milyen módon választhatja ki a földesúr az embereket, ha a sertés és a szarvasmarha nem azonos értékű, így nem mindegy, hogy ki melyik álltot kapja?

sertés	szarvasmarha	sertés	szarvasmarha	sertés	szarvasmarha	sertés	szarvasmarha	sertés	szarvasmarha	sertés	szarvasmarha
zs	hzs	hzs	zs	zs	fj	fj	zs	hzs	fj	fj	hzs

2. FELADAT

RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – DEFINIÁLÁS

Ez a feladat segít a gyerekeknek abban, hogy megismerjék, megértsék és elsajátítsák a tananyaghoz szükséges fogalmakat. A lényeg nem a definíció megtanulása, hanem a „definíciószerű mondatok” összeállításának gyakorlása.

Az alkotott mondatokat három szempont szerint értékelhetjük:

1. A gyerek helyesen használta-e a megadott nemfogalmat, jelen esetben a törvény fogalmát.
2. Valamennyi megadott jegyet felhasználta-e? Használt-e olyat, ami nem volt megadva?
3. A jegyek között logikailag és történelmileg helyesen alkalmazta-e a viszonyokat?

Csoportmunkában dolgoznak a gyerekek. Ha mindenki elkészült, a javítás közösen történik.

Fogalmazd meg az alábbi elemek segítségével, mit nevezünk áprilisi törvényeknek!

törvények	31 cikkelyt tartalmaz	felszámolta a feudalizmust
1848. április 11-én	Magyarországon	szentesítette az uralkodó

Az áprilisi törvények azok a törvények, melyeket az uralkodó 1848. április 11-én szentesített, felszámolta Magyarországon a feudalizmust, és 31 cikkelyt tartalmaz.

3. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – VISSZALÉPŐ KÖVETKEZTETÉS

Ez a feladat segít a tanulóknak az ok-okozati viszonyok felismerésében. Önálló munka formájában való megoldása lehet a legeredményesebb.

Fejezd be a mondatot!

Ha az uralkodó 1848. április 11-én nem szentesíti az áprilisi törvényeket, akkor a nemesi kiváltságokat nem törölték volna el.

A nemesi kiváltságokat eltörölték, tehát az uralkodó 1848. április 11-én szentesítette az áprilisi törvényeket.

4. FELADAT

INDUKTÍV GONDOLKODÁS – KIZÁRÁS

Páros vagy önálló munka alkalmazásával javasoljuk ezt a feladatot megoldatni a tanulókkal.

Húzd át azt a fogalmat, amelyik nem illik a felsorolásba!

a jobbágyok felszabadítása

nemesi kiváltságok eltörlése

sajtószabadság

választójog nőknek

Indokold választásod!

Ez nem része az áprilisi törvényeknek.

2. EGYSÉG

1. FELADAT

RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – HALMAZKÉPZÉS

Önálló munkában vagy párban dolgoztathatjuk a diákokat.

Keresd meg az A), B), C) és D) pontok közös jellemzőit, és írd a pontsorra!

- A) Az országgyűlésnek tartozott felelősséggel, nem az uralkodónak. Batthyány Lajos állította össze.
- B) Batthyány Lajos állította össze. Tagja volt Kossuth Lajos is. Az országgyűlésnek tartozott felelősséggel.
- C) Az országgyűlésnek tartozott felelősséggel. Batthyány Lajos állította össze. A miniszterek sorában találjuk Széchenyi Istvánt és Eötvös Józsefet is.
- D) Batthyány Lajos állította össze. Ez volt az első ilyen kormány Magyarországon. Az országgyűlésnek tartozott felelősséggel.

Az országgyűlésnek tartozott felelősséggel. Batthyány Lajos állította össze.

Mire vonatkoznak e közös sajátosságok?

Az első felelős magyar kormányra vonatkoznak.

2. FELADAT

KOMBINATÍV KÉPESSÉG – ÖSSZES RÉSZHALMAZ KÉPZÉSE

Ez a feladat megoldható csoportmunkában, vagy páros munkával.

A földesúrhoz három felszabadított jobbágy érkezett (egy földdel rendelkező jobbágy, egy házas zsellér és egy házatlan zsellér), akik földet szerettek volna vásárolni. Mivel mind a három jobbágnak ugyanannyi pénze volt, barátaitól kért tanácsot, hogy kinek, kiknek adjon földet. Mit tanácsolhattak barátai? Írd be a körökbe, hogy ki(k) vásárolhattak földet! Betűjelekkel dolgozz!

Jelölések:

földdel rendelkező jobbágyok – **fj**, házas zsellérek – **hzs**, házatlan zsellérek – **zs**

zs	fj	hzs
zs fj	zs hzs	fj hzs
zs fj hzs		

3. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – KVANTOROK

Ezzel a feladattal a gyerekek gyakorolhatják a minden, van olyan, nincs olyan és az egyetlen kifejezések értelmezését. Ügyelniük kell arra, hogy az összes megadott állításnál jelölniük kell (vagy karikázni, vagy áthúzni a betűjeleket), hogy megfelelnek-e az alapállításnak.

Az állítások igazságának megítélésékor az áthúzott rossz válaszokat érdemes úgy indokolni, hogy ellenpéldát mutatunk az állításra. (Pl.: „Minden kormány az országgyűlésnek tartozik felelősséggel.” Ha van olyan kormány, aki nem az országgyűlésnek tartozik felelősséggel, akkor az állítás hamis.)

Niki az öccsének az április törvényekről beszél:

AZ ELSŐ FELELŐS MAGYAR KORMÁNY AZ ORSZÁGGYŰLÉSNEK TARTOZOTT FELELŐSSÉGGEL.

Az öccse elgondolkodott ezen, s az alábbi következtetéseket vonta le.

Karikázd be a következtetések közül azoknak a betűjelét, amelyek valóban következnek Niki kijelentéséből! Húzd át azokat, amelyek nem következnek Niki kijelentéséből!

- A) Tehát van olyan kormány, amely az országgyűlésnek tartozik felelősséggel.
- B) Tehát nincs olyan kormány, amely nem az országgyűlésnek tartozik felelősséggel.
- C) Tehát minden kormány az országgyűlésnek tartozik felelősséggel.
- D) Tehát egyetlen kormány sem tartozik az országgyűlésnek felelősséggel.
- E) Tehát van olyan kormány, amely nem az országgyűlésnek tartozik felelősséggel.
- F) Tehát nincs olyan kormány, amely az országgyűlésnek tartozik felelősséggel.

Húzd alá az(oka)t, amelyek igaz(ak)!

4. FELADAT

INDUKTÍV GONDOLKODÁS – ANALÓGIÁK KÉPZÉSE

A feladat első részében a minisztereket kell párosítani az általuk birtokolt tárcával, a második részben azt vizsgáljuk, hogy az egyes nemzetiségek hol tartottak gyűléseket, az utolsóban pedig azt kell felismerni, hogy ki nevez ki kit.

Találj megfelelő párt a téglalapba!

Deák Ferenc	::	igazságügy	=	Kossuth Lajos	::	pénzügy
szerbek	::	Karlóca	=	szlovákok	::	Liptószentmiklós
V. Ferdinánd	→	miniszterelnök	=	Batthyány Lajos	→	miniszterek

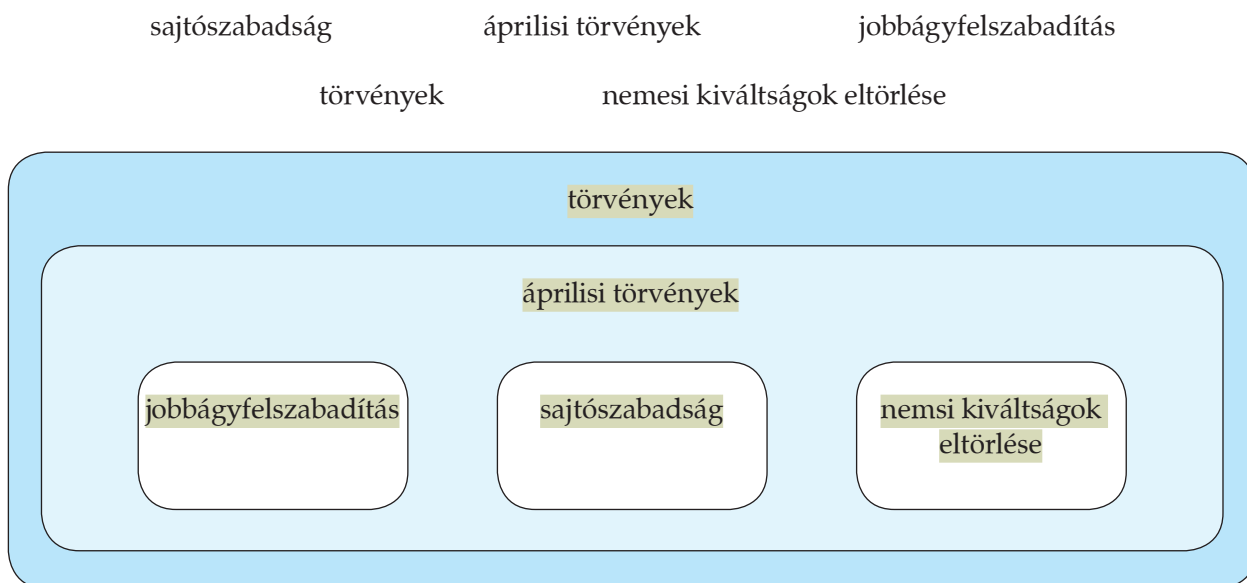
3. EGYSÉG

1. FELADAT

RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – SORKÉPZŐ OSZTÁLYOZÁS

Egyéni vagy páros munkával javasoljuk a feladat megoldását.

Töltsd ki az ábrát!

2. FELADAT

KOMBINATÍV KÉPESSÉG – DESCARTES-SZORZAT KÉPZÉSE

Javasoljuk a feladat csoportmunka vagy páros munka keretében való megoldását.

Batthyány Lajos azon gondolkodott, hogy a belügyi, az igazságügyi és a pénzügyi tárcákat hogyan ossza meg miniszterei, Deák Ferenc, Szemere Bertalan és Kossuth Lajos között. Segíts neki! Párosítsd a minisztereket a tárcákkal! Írd az ábrába a számokat és a betűket!

név	tisztség					
1. Deák Ferenc	A) igazságügyi miniszter					
2. Szemere Bertalan	B) pénzügyminiszter					
3. Kossuth Lajos	C) belügyminiszter					
	1	A	2	A	3	A
	1	B	2	B	3	B
	1	C	2	C	3	C

Karikázd be azt, amelyik valóban bekövetkezett!

3. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – VÁLASZTÁS

Párban vagy csoportban egyaránt megoldható ez a feladat. Az ellenőrzés történhet úgy, hogy a csoportok (vagy a párok) egymás munkáját javítják ki.

Peti történelemórán az áprilisi törvényekből felel. Tanárnője kéri, mondja el, milyen törvények tartoznak ide. Peti válasza a nagybetűs kijelentés.

AZ ÁPRILISI TÖRVÉNYEK VAGY FELSZABADÍTOTTÁK A JOBBÁGYOKAT, VAGY TOVÁBBRA IS RÖGHÖZ KÖTÖTTÉK ŐKET.

Értelmezd Peti kijelentését! Karikázd be az alábbi négy lehetőség közül azoknak a betűjelét, amelyek esetén Peti kijelentése igaz volt! Húzd át azokat, amelyek esetén nem!

- A) Nem szabadították fel a jobbágyokat, hanem röghöz kötötték őket.
- B) Felszabadították, és röghöz kötötték a jobbágyokat.
- C) Felszabadították a jobbágyokat, és nem kötötték röghöz őket.
- D) Nem szabadították fel a jobbágyokat, és nem is kötötték röghöz őket.

Húzd alá azt a lehetőséget, amelyik megfelel a valóságnak!

4. FELADAT

INDUKTÍV GONDOLKODÁS – KIZÁRÁS

Páros vagy önálló munka alkalmazásával javasoljuk ezt a feladatot megoldatni a tanulókkal.

Ki nem illik a sorba? Húzd át!

Deák Ferenc

~~Batthyány Lajos~~

Kossuth Lajos

Széchenyi István

Indokold a választásod!

Ő miniszterelnök volt, a többiek miniszterek.

4. EGYSÉG

1. FELADAT

RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – SORKÉPZÉS

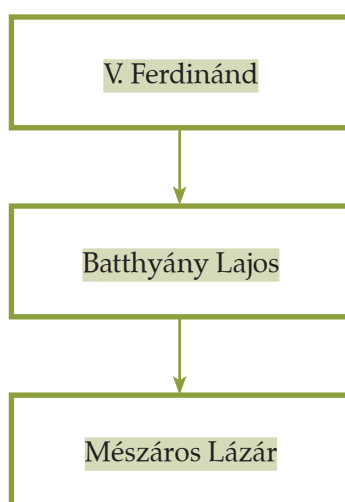
Önálló munka keretében való megoldását javasoljuk. Mielőtt rátérünk erre az egységre, idézzük fel a témakör elején olvasható szöveget!

Állítsd sorba a következő személyeket a hatalmi hierarchia alapján!

Mészáros Lázár

Batthyány Lajos

V. Ferdinánd

2. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – VÁLASZTÓ KÖVETKEZTETÉS

Ez a feladat segít a tanulóknak az ok-okozati viszonyok felismerésében. Önálló munka keretében való megoldását javasoljuk.

Fejezd be a mondatot!

Egy országban a nemzetiségek, ha nemzeti különállásukat biztosító törvényeket szerettek volna, akkor vagy nemzeti gyűléseket hívtak össze, vagy helyi forradalmat robbantottak ki. 1848-ban Magyarországon a nemzetiségek nemzeti különállásukat biztosító törvényeket szerettek volna, de nem robbantottak ki forradalmat, tehát nemzeti gyűléseket hívtak össze.

3. FELADAT

RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – HALMAZKÉPZÉS

Önálló munkában vagy párban dolgoztathatjuk a diákokat.

Keresd meg az A), B), C) és D) pontok közös jellemzőit, és írd a pontsorra!

- A) 31 cikkelyből áll, felszámolta a feudalizmust, felszabadította a jobbágyokat, és a nemesi kiváltságokat eltörölte.
- B) Felszámolta a feudalizmust, eltörölte az egyházi kiváltságokat, 31 cikkelyből áll, és felszabadította a jobbágyokat.
- C) Felszabadította a jobbágyokat, felszámolta a feudalizmust, megteremtette a sajtószabadság törvényi feltételeit, és 31 cikkelyből áll.
- D) Felszámolta a feudalizmust, 31 cikkelyből áll, a polgári szabadságjogokat biztosította, és felszabadította a jobbágyokat.

31 cikkelyből áll, felszámolta a feudalizmust, felszabadította a jobbágyokat

Mire vonatkoznak e közös sajátosságok?

Az áprilisi törvényekre vonatkoznak.

4. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – VISSZALÉPŐ KÖVETKEZTETÉS

Ez a feladat segít a tanulóknak az ok-okozati viszonyok felismerésében. Önálló munka keretében való megoldását javasoljuk.

Fejezd be a mondatot!

Ha az áprilisi törvények nem tartalmazta volna a jobbágyfelszabadítást, akkor a parasztok nem szabadultak volna meg földesúri szolgáltatásaiktól, és földet sem kaptak volna.

A parasztok megszabadultak földesúri szolgáltatásaiktól, és földet is kaptak, tehát az áprilisi törvények tartalmazták a jobbágyfelszabadítást.

5. FELADAT

KOMBINATÍV KÉPESSÉG – PERMUTÁLÁS

Csoportmunkában vagy párban dolgozhatnak a tanulók.

Batthyány Lajos fizetésemelést szeretne adni három miniszterének, ám nem jut mindenkinek ugyanannyi. Batthyány nem tud dönteni, ezért azt találja ki, hogy aki a leghamarabb ér az országgyűlésbe, az kapja a legtöbbet, aki a legkésőbb érkezik, az a legkevesebbet. Milyen sorrendben kaphatják meg pénzüket a miniszterek?

Jelölések: Kossuth Lajos – **K. L.**, Széchenyi István – **Sz. I.**, Deák Ferenc – **D. F.**

K. L.	Sz. I.	D. F.
-------	--------	-------

Sz. I.	K. L.	D. F.
--------	-------	-------

D. F.	K. L.	Sz. I.
-------	-------	--------

K. L.	D. F.	Sz. I.
-------	-------	--------

D. F.	Sz. I.	K. L.
-------	--------	-------

Sz. I.	D. F.	K. L.
--------	-------	-------

6. FELADAT

INDUKTÍV GONDOLKODÁS – ANALÓGIÁK KÉPZÉSE

A feladat első részében a sajtótermékekhez kell szerzőt találni, a második részben minisztereket kell párosítani az általuk birtokolt tárcával, a harmadikban pedig azt kell megtalálni, hogy kinek a követeléseit olvashatjuk.

Találj megfelelő párt az üres téglalapokba!

Pesti Hírlap	:::	Kossuth Lajos	=	Hitel	:::	Széchenyi István
Szemere Bertalan	:::	belügy	=	Mészáros Lázár	:::	hadügy
ősiség eltörlése	—	Széchenyi István	=	anyanyelv, nemzeti jelképek használata	—	nemzetiségiek

5. EGYSÉG

1. FELADAT

RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – HALMAZKÉPZÉS

a) Kire vonatkoznak a következő állítások?

Batthyány Lajos nevezte ki.
Az első független felelős magyar kormány tagja.
Övé volt a pénzügyi tárca.

Kossuth Lajos

b) Mire vonatkoznak az alábbi állítások?

Batthyány Lajos állította össze.
Az országgyűlésnek tartozott felelősséggel.
Független Bécstől.

első felelős magyar kormány

c) Mire vonatkoznak az alábbi állítások?

Megteremtette a sajtószabadság törvényi feltételeit.
Felszámolta Magyarországon a feudalizmust.
Április 11-én szentesítette az uralkodó.

áprilisi törvények

2. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – LÁNCKÖVETKEZTETÉS

Ez a feladat segít a tanulóknak az ok-okozati viszonyok felismerésében. Önálló munka keretében való megoldását javasoljuk.

Fejezd be a mondatot!

Mivel V. Ferdinánd kinevezte az első magyar miniszterelnököt, ezért Batthyány Lajos összeállíthatta az első felelős magyar kormányt. Mivel Batthyány Lajos összeállította az első felelős magyar kormányt, ezért lehetségessé vált minden olyan törvény megszavazása, melyekre évek óta vártak (és amelyeknek a neve: áprilisi törvények).

Tehát mivel V. Ferdinánd kinevezte az első magyar miniszterelnököt, ezért lehetségessé vált minden olyan törvény megszavazása, amelyekre évek óta vártak. (azaz az áprilisi törvények megszavazása)

3. FELADAT

INDUKTÍV GONDOLKODÁS – KIZÁRÁS

Melyik nem illik a sorba? Húzd át!

Országgyűlési Tudósítások

Védegyelet

Hitel

Pesti Hírlap

Indokold választásod!

A Hitel Széchenyi István műve, a többi Kossuthé.

Jó megoldás lehet esetleg a Védegyelet is, azzal az indokkal, hogy az nem sajtótermék.

4. FELADAT

RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – DEFINIÁLÁS

Ez a feladat segít a gyerekeknek abban, hogy megismerjék, megértsék és elsajátítsák a tananyaghoz szükséges fogalmakat. A lényeg nem a definíció megtanulása, hanem a „definíciószerű mondatok” összeállításának gyakorlása.

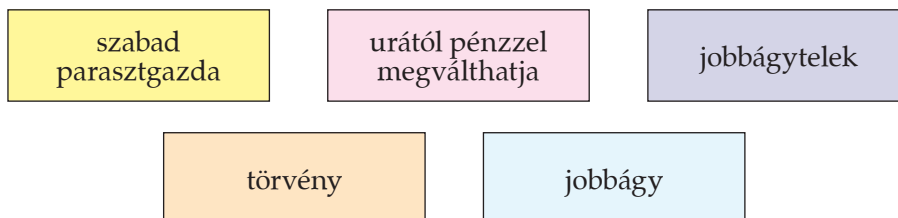
Az alkotott mondatokat három szempont szerint értékelhetjük:

1. A gyerek helyesen használta-e a megadott nemfogalmat, jelen esetben a törvény fogalmát.
2. Valamennyi megadott jegyet felhasználta-e? Használt-e olyat, ami nem volt megadva?
3. A jegyek között logikailag és történelmileg helyesen alkalmazta-e a viszonyokat?

A leíró és a besoroló fogalmazást is gyakoroltassuk!

Csoportmunkában dolgoznak a gyerekek. Ha mindenki elkészült, a javítás közösen történik.

Fogalmazd meg az alábbi szavak (és szó szerkezetek) segítségével, hogy mi az örökváltság!

Az örökváltság az a törvény, miszerint a jobbágy az urától pénzzel megválthatja jobbágytelkét, hogy szabad parasztgazda legyen.

Egy törvényt akkor és csak akkor tekintünk örökváltságnak, amikor a jobbágy az urától pénzzel megválthatja jobbágytelkét, hogy szabad parasztgazda legyen.

5. FELADAT

RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – HALMAZKÉPZÉS

Önálló munkában vagy párban dolgoztathatjuk a diákokat.

Keresd meg az A), B), C) és D) pontok közös jellemzőit, és írd a pontsorra!

- A) Az ipar fejlesztése, a nemesség adómentességének megszüntetése, és a Lánchíd építésének szorgalmazása.
- B) Az ipar fejlesztése, ősiség eltörlése, és a nemesség adómentességének megszüntetése.
- C) A vasútépítés megindítása, a nemesség adómentességének megszüntetése, és az ipar fejlesztése.
- D) A nemesség adómentességének megszüntetése, a mezőgazdaság fejlesztése, és az ipar fejlesztése.

az ipar fejlesztése, a nemesség adómentességének megszüntetése

Kinek a nevéhez fűződnek ezek az állítások?

Ezek a tevékenységek Széchenyi István nevéhez fűződnek.

6. FELADAT

KOMBINATÍV KÉPESSÉG – DESCARTES-SZORZAT KÉPZÉSE

Eredményesen oldható meg a feladat csoportmunka vagy páros munka keretében.

A hetedikes tanulóknak egy dolgozatban párosítaniuk kellett az alábbi történelmi személyeket alkotásaikkal. A tanulóknak fogalmuk sem volt a megoldásról, ezért csak tippeltek. Milyen találgatások születhettek? Számokkal és betűkkel dolgozz!

név	alkotás
1. Kossuth Lajos	A) Védegylet
2. Széchenyi István	B) Hitel
	C) Lánchíd
	D) Országgyűlési tudósítások

1	A	2	A	3	A	2	B
1	B	2	B	3	B	2	D

Karikázd be azt, amelyik megfelel a valóságnak!

3. MODUL
NEMZETÁLLAMOK
KORA

Útmutató a harmadik modul felhasználásához

A *Nemzetállamok kora* modul öt egységet tartalmaz. Egy-egy egység feldolgozásához 8-10 percet kell az adott tanórából felhasználni.

A szöveg a *Nemzetállamok kora* kerettantervi témakörből az olasz és a német egységet, valamint az Amerikai Egyesült Államokon belül Észak és Dél ellentétét emeli ki.

Mikor javasoljuk az öt feladatsor megoldását?

1. Az első részt azon az órán vehetjük elő, amikor tanítjuk az olasz egységet. A feldolgozás folyamatába beépíthetőek a feladatok.
2. Második alkalommal ezen tanóra végén összefoglaláskor alkalmazható.
3. A harmadik feladatsor a következő tanórán, az alkalmazó ellenőrzés részénél kerülhet feldolgozásra. Az északi és a déli államok polgárháborújára vonatkozó feladatok részösszefoglaláskor, illetve a témakörön belül bárhol, az új ismeretszerzés előtt megoldhatóak.
4. A negyedik részt akkor vehetjük elő, amikor a témakört összefoglaljuk, tehát az összefoglaló órán.
5. Az utolsó feladatsor az előbbi négy alkalom bármelyikében alkalmazható.

FEJLESZTENDŐ KÉPESSÉGEK

Kompetencia komponens	1. egység	2. egység	3. egység	4. egység	5. egység
Rendszerező képesség					
Halmazképzés, besorolás			+	+	+
Definiálás	+				
Felosztás					
Sorképzés, sorképző osztályozás			+	+	
Hierarchikus osztályozás		+			
Kombinatív képesség					
Permutálás					
Variálás		+			
Kombinálás		+			
Összes részhalmaz képzése			+	+	
Descartes-szorzat képzése	+				+
Deduktív gondolkodás					
Kapcsolás					
Választás				+	+
Feltételképzés					
Előrelépő következtetés			+		
Visszalépő következtetés			+	+	+
Választó következtetés		+			+
Lánckövetkeztetés	+				
Kvantorok		+			
Induktív gondolkodás					
Kizárás	+		+		
Átkódolás					
Analógiák képzése	+	+		+	+
Sorozatok képzése					

Nemzetállamok kora

Itália a középkor óta kisebb-nagyobb államokból állt. A XIX. században délen a Nápolyi és a Szicíliai Királyságra, északon a Szárd Királyságra és a Habsburg Birodalom tartományaira, Közép-Itáliában a Pápai Államra és más kisebb államokra tagolódott. A legiparosodottabb, legfejlettebb a **Szárd–Piemonti Királyság** volt, amelyhez Szardínia szigete, Piemont és néhány más terület tartozott, így nem véletlen, hogy onnan indult el az egységért folytatott küzdelem.

Piemont miniszterelnöke, **Cavour** úgy vélte, hogy az egység megvalósításához külső nagyhatalom támogatása is szükséges, így 1858-ban szövetséget kötött Franciaországgal. Felajánlotta **III. Napóleonnak Nizzát** és **Savoyát**, amennyiben Franciaország fegyveres segítséget nyújt az olaszoknak a Habsburg Birodalommal szemben.

A francia katonákkal kiegészült piemonti hadsereg 1859-ben **Solferinónál** döntő győzelmet aratott az osztrák csapatokkal szemben.

III. Napoleon azonban cserbenhagyta olasz szövetségeseit, fegyverszünetet kötött Ferenc Józseffel **Villafrancában**: Franciaország megszerezte Nizzát és Savoyát, Ausztria megtarthatta Lombardiát. 1859 őszén Parma, Toscana, Modena és Romagna népe csatlakozott Piemonthoz.

1860 májusában a szicíliai **Marsalában Garibaldi**, az 1848-as forradalom vezére szállt partra mintegy ezer „vörösinges” harccsal, és harcot indított a déli részek felszabadításáért. Dél-Itália is csatlakozott Piemonthoz, és 1861 márciusában az egyesített területekből megalakult az Olasz Királyság, uralkodója **Viktor Emánuel**, Piemont királya lett.

Róma és Velence kivételével megvalósult az olasz államok egysége.

Az **Amerikai Egyesült Államokat** 13 volt angol gyarmat alapította. A függetlenség kivívása után rohamos gazdasági fejlődés indult meg, amely kielezte az északi és a déli államok közötti különbségeket. Északon **fejlett ipar** és **farmergazdálkodás** volt, amíg délen az **ültetvényeken rabszolgák** dolgoztak. Az északiak **magas vámot** akartak bevezetni, hogy védjék iparukat, a déliek viszont **alacsony vámot** akartak, hogy olcsón vihessék ki és hozhassák be az angol iparcikkeket. Észak sürgette a rabszolgaság eltörlését, míg Dél annak fenntartásában volt érdekelt. Amikor a rabszolgák felszabadítását hirdető **Abraham Lincoln** választották a köztársaság elnökének, a déli államok kiléptek az Unióból. Ezzel vette kezdetét az 1861–1865 között zajló polgárháború, amely az északiak győzelmével végződött. A rabszolgaságot minden államban eltörlték, s Észak-Amerika államai ismét egyesültek.

1. EGYSÉG

1. FELADAT

RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – DEFINIÁLÁS

Ez a feladat segít a gyerekeknek abban, hogy megismerjék, megértsék, és elsajátítsák a tananyaghoz szükséges fogalmakat. A lényeg nem a definíció megtanulása, hanem a „definíciószerű mondatok” összeállításának gyakorlása.

Az alkotott mondatokat három szempont szerint értékelhetjük:

1. A gyerek helyesen használta-e a megadott nemfogalmat, jelen esetben az állam fogalmát.
2. Valamennyi megadott jegyet felhasználta-e? Használt-e olyat, ami nem volt megadva?
3. A jegyek között logikailag és történelmileg helyesen alkalmazta-e a viszonyokat?

A definíció alapjául szolgáló bekezdést többször elolvastatjuk. Majd kérdéseket tehetünk fel azért, hogy ellenőrizzük, megértették-e a szöveget. Majd önálló munkában vagy párban dolgoznak a gyerekek. A javítás történhet frontálisan, vagy a párok egymás munkáját javítják ki és értékelik.

Fogalmazd meg az alábbi elemek segítségével, hogy mit nevezünk a Szárd–Piemonti Királyságnak!

legiparosodottabb	egységért folytatott küzdelem	itáliai állam	Piemont, tenger
elindít	legfejlettebb	néhány más terület	Szardínia szigete

A Szárd–Piemonti Királyság az az itáliai állam, amelyhez Szardínia szigete, Piemont és néhány más terület tartozott, a legiparosodottabb és legfejlettebb állam volt, ezért az egységért folytatott küzdelmet ez az állam indította el.

2. FELADAT

INDUKTÍV GONDOLKODÁS – ANALÓGIÁK KÉPZÉSE

A feladat első részében évszámot kell párosítani eseménnyel, a második részében államot az uralkodójával, a harmadik részében pedig helyszínt a hozzá kötődő eseménnyel. Ha nehezen megy a feladat, vagy nem tudják elkezdni, akkor az elsőt példaként közösen is megoldhatják a gyerekek a tanár irányításával.

Keressd a párját!

1860. május	—	1861. március	=	Garibaldi partraszállása	—	olasz egység létrejötte
Habsburg Birodalom	—	Ferenc József	=	Olasz királyság	—	Viktor Emánuel
Solferinó	—	csata az osztrák és a francia–piemondi hadsereg között	=	Villafranca	—	fegyverszünet Ferenc József és Napóleon között

3. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – LÁNCKÖVETKEZTETÉS

Ez a feladat segít a gyerekeknek az ok-okozati viszonyok felismerésében, a helyes következtetések levonásában.

Írd a pontsorra a megfelelő befejezést!

III. Napóleon cserbenhagyta olasz szövetségeseit, és szövetséget kötött Ferenc Józseffel. Mivel szövetséget kötött Ferenc Józseffel, ezért megkapta Nizzát és Savoyát.

Tehát mivel III. Napóleon cserbenhagyta olasz szövetségeseit, ezért megkapta Nizzát és Savoyát.

4. FELADAT

KOMBINATÍV KÉPESSÉG – DESCARTES-SZORZAT KÉPZÉSE

Páros vagy csoportmunka keretében egyaránt megoldható ez a feladat. Az ellenőrzés frontálisan történik.

Ferinek párosítania kell az alábbi évszámokat és eseményeket. Sajnos nem tudja a megoldást, ezért azt találja ki, hogy minden évszámot párosít minden eseménnyel, így biztosan benne lesz a három helyes pár. Bízik benne, hogy tanárnője elfogadja, hiszen a helyes megoldás is közte van... Milyen találgatások születtek? Betűjelekkel és sorszámokkal dolgozz!

évszám	esemény	
A) 1858.	1. a solferinói csata	
B) 1859.	2. Cavour és III. Napóleon szövetsége	
C) 1861.	3. az olasz egység létrejötte	
	4. Garibaldi patraszállása	

A	1	B	1	C	1
A	2	B	2	C	2
A	3	B	3	C	3
A	4	B	4	C	4

Karikázd be azokat a párokat, amelyek megfelelnek a valóságnak!

5. FELADAT

INDUKTÍV GONDOLKODÁS – KIZÁRÁS

Ehhez a feladathoz segítségképpen a térképet használhatják a gyerekek.

Melyik nem illik a sorba? Húzd át!

a) Nápolyi Királyság Toscana Szárd Királyság ~~Róma~~

Indokold választásod!

Az olasz egység létrejöttékor, 1861-ben Róma még nem volt az új állam része (1870-ben lett az).

b) Parma Toscana Savoya Romagna

Indokold választásod!

Savoyát Franciaország szerezte meg, a többi állam pedig 1859-ben csatlakozott Piemonthez.

2. EGYSÉG

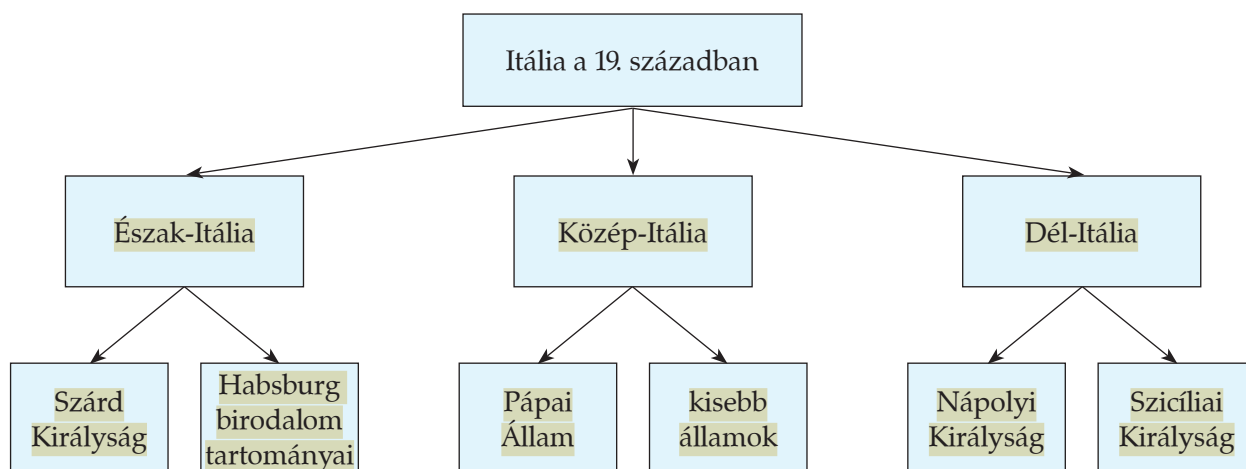
1. FELADAT

RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – HIERARCHIKUS OSZTÁLYOZÁS

Csoportban dolgoztatjuk a gyerekeket. Ha mindenki elkészült, közösen megbeszéljük a megoldásokat.

Töltsd ki az ábrát az alábbi államokkal, illetve országrészekkel!

kisebb államok, Szárd Királyság, Dél-Itália, a Habsburg Birodalom tartományai, Észak-Itália, Pápai Állam, Közép-Itália, Szicíliai Királyság, Nápolyi Királyság

2. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – KVANTOROK

Ezzel a feladattal a gyerekek gyakorolhatják a minden, van olyan, nincs olyan és az egyetlen kifejezések értelmezését. Ügyelniük kell arra, hogy az összes megadott állításnál jelölniük kell (vagy karikázni, vagy áthúzni a betűjeleket), hogy megfelelnek-e az alapállításnak.

Az állítások igazságának megítélésekor az áthúzott rossz válaszokat érdemes úgy indokolni, hogy ellenpéldát mutatunk az állításra. (Pl.: „Minden uralkodó cserbenhagyja szövetségését.” Ha van olyan uralkodó, aki nem hagyja cserben szövetségését, akkor az állítás hamis.)

Kati a történelemdolgozatban a következőt írta:

III. NAPÓLEON CSERBENHAGYTA OLASZ SZÖVETSÉGESEIT.

Karikázd be az alábbi következtetések közül azoknak a betűjelét, amelyek valóban következnek a Kati által leírt mondatból! Húzd át azokat, amelyek nem következnek ebből a mondatból!

- A) Tehát nincs olyan uralkodó, aki nem hagyja cserben szövetségeseit.
- B) Tehát van olyan uralkodó, aki cserbenhagyja szövetségeseit.
- C) Tehát egyetlen uralkodó sem hagyja cserben szövetségeseit.
- D) Tehát minden uralkodó cserbenhagyja szövetségeseit.
- E) Tehát van olyan uralkodó, aki nem hagyja cserben szövetségeseit.
- F) Tehát nincs olyan uralkodó, aki cserbenhagyja szövetségeseit.

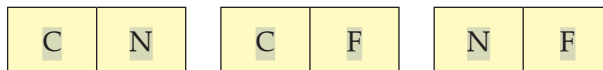
Húzd alá az(oka)t, amelyek igaz(ak)!

3. FELADAT

KOMBINATÍV KÉPESSÉG – KOMBINÁLÁS, VARIÁLÁS

Ezt a feladatot csoportmunkával vagy párban oldják meg a tanulók.

a) Hogyan köthetnek egymással szövetséget a következő vezetők: Cavour (C), Napóleon (N), Ferenc József (F), ha nem vesszük figyelembe, ki kezdeményezte a szövetséget? A zárójelben lévő betűkkel dolgozz!

b) Ki kivel köthet szövetséget, ha azt is figyelembe vesszük, ki kezdeményezte a szövetséget? Jelölések: Cavour (C), Napóleon (N), Ferenc József (F)

4. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – VÁLASZTÓ KÖVETKEZTETÉS

Fejezd be a mondatot!

Cavour, Piemont miniszterelnöke vagy Franciaországgal, vagy Oroszországgal kötött szövetséget. Oroszországgal Piemont miniszterelnöke nem kötött szövetséget, tehát **Cavour Franciaországgal kötött szövetséget.**

5. FELADAT

INDUKTÍV GONDOLKODÁS – ANALÓGIÁK KÉPZÉSE

A feladat első részében azon alapul az analógia, hogy az északiak magas vámot szerettek volna, a déliek pedig alacsony vámot. A második rész ellentétén, a harmadik rész pedig ok-okozati összefüggésen alapul.

Keressd a párját!

3. EGYSÉG

1. FELADAT

RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – SORKÉPZŐ OSZTÁLYOZÁS

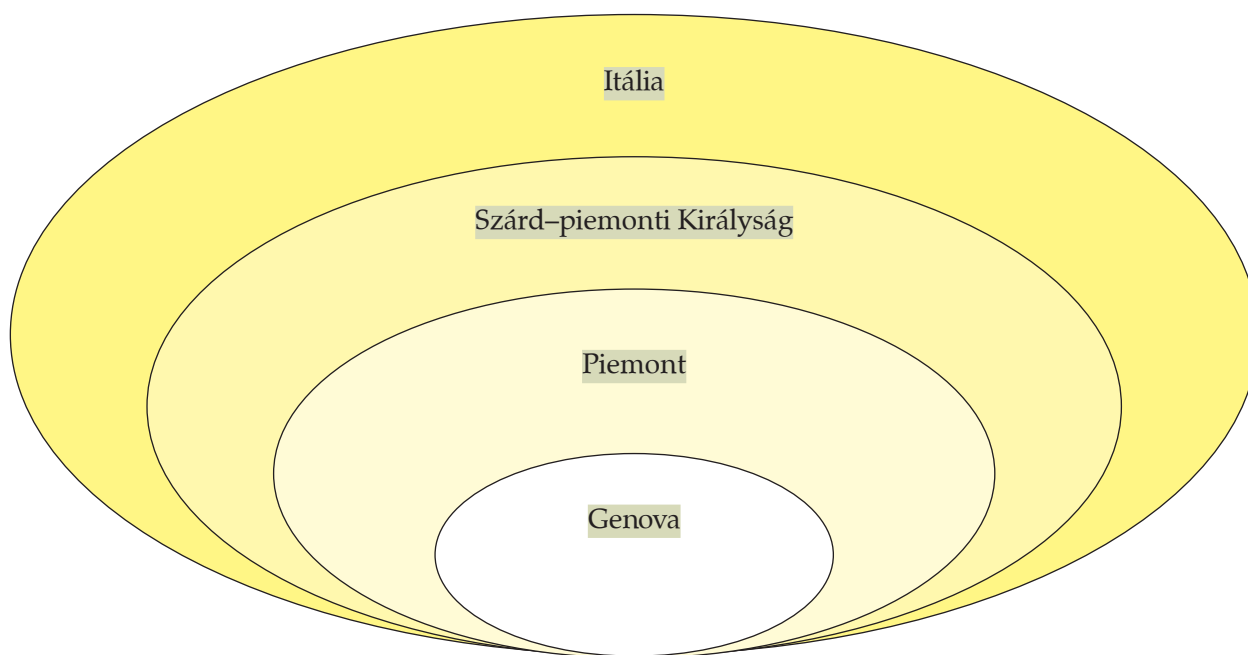
Írd az ábrába a következő fogalmakat!

Piemont

Itália

Szárd–Piemonti Királyság

Genova

2. FELADAT

KOMBINATÍV KÉPESSÉG – ÖSSZES RÉSZHALMAZ KÉPZÉSE

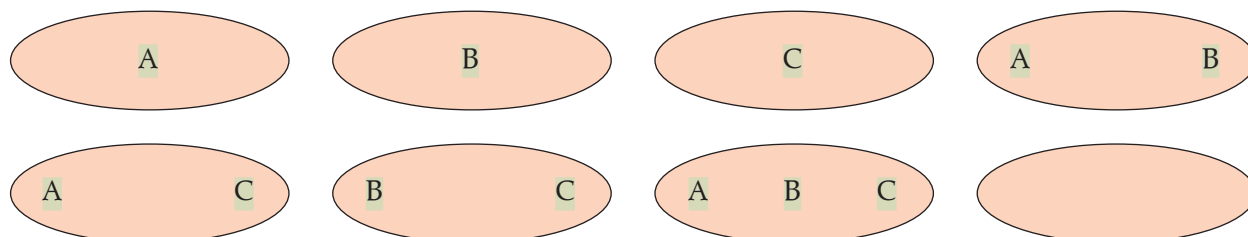
„Az alábbi események közül melyek azok, amelyek az olasz egység létrehozásában döntő szerepet játszottak?” hangzott el a kérdés történelemórán.

A gyerekek tippeltek: volt olyan, aki nem adott választ, ám valakinek több tippje is volt. Milyen válaszok hangozhattak el? Írd be a válaszok betűjelét a körökbe!

A) solferinói csata

B) III. Napóleon és Ferenc József megállapodása Villafrancában

C) Garibaldi partraszállása

3. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – ELŐRELÉPŐ KÖVETKEZTETÉS, VISSZALÉPŐ KÖVETKEZTETÉS

Ez a feladat segít a tanulóknak az ok-okozati viszonyok felismerésében, megértésében. Megoldását önálló munka keretében javasoljuk.

Fejezd be a mondatokat!

a) Egy széttagolt állam egyik állama akkor és csak akkor képes arra, hogy elindítsa az egységért folytatott harcot, ha az a terület az adott állam legfejlettebb része.

Itália legfejlettebb állama a Szárd–Piemonti Királyság volt, tehát képes volt arra, hogy az olasz egységért folytatott harcot elindítsa.

b) Ha egy uralkodó a szövetségesének ellenfelével köt békét, akkor cserbenhagyja a szövetségesét.

Ha III. Napóleon nem hagyta volna cserben olasz szövetségesét, akkor nem kötött volna békét annak ellenfelével.

Szóban rákérdezhetünk, hogy ki volt az ellenfele. (Ferenc József)

4. FELADAT

RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – HALMAZKÉPZÉS

Tisztázni kell, hogy minden tulajdonság ugyanarra a személyre vonatkozik. Ezt a nevet várjuk a pontsorra!

a) Ki volt ő? Írd a pontsorra!

Partra szállt Marsalában.

Az 1848-as forradalom vezére.

Harcot indított a déli részek felszabadításáért.

Garibaldi

Franciaországgal szövetséget kötött.

Piemont miniszterelnöke.

Cavour

5. FELADAT

INDUKTÍV GONDOLKODÁS – KIZÁRÁS

Melyik nem illik a sorba? Húzd át!

fejlett ipar

alacsony vám

rabszolgaság eltörlése

farmergazdálkodás

Indokold választásod!

Alacsony vámot a déliek akartak, a többi pedig az északi államokra jellemző.

4. EGYSÉG

1. FELADAT RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – SORKÉPZÉS

Megoldását csoport- vagy önálló munkában javasoljuk.

Tedd időrendi sorba az olasz egység létrejöttével kapcsolatos eseményeket! Írd a pontsorra a betűket!

- A) az olasz egység létrejötte
- B) solferinói csata
- C) partra szállás Marsalában
- D) Cavour és III. Napóleon egyezsége
- E) villafrancai fegyverszünet

D → B → E → C → A

2. FELADAT RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – HALMAZKÉPZÉS

A tanulók dolgozhatnak önállóan vagy párban.

Az alábbiakban itáliai államok vannak felsorolva. Keresd meg a közös államokat! Írd a pontsorra!

- A) Nápolyi Királyság, kisebb államok, Szicíliai Királyság
- B) Pápai Állam, Szicíliai Királyság, Nápolyi Királyság
- C) Nápolyi Királyság, Szicíliai Királyság, Szárd Királyság
- D) Habsburg tartományok, Szicíliai Királyság, Nápolyi Királyság

Nápolyi Királyság, Szicíliai Királyság

Itália mely részén fekszenek ezek az államok?

Itália déli részén fekszenek.

3. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – VÁLASZTÁS

Páros vagy csoportmunka keretében egyaránt megoldható ez a feladat. Az ellenőrzés történhet úgy, hogy a párok (vagy csoportok) egymás munkáját ellenőrzik és értékelik.

Angéla feleletében a következőt mondta:

AZ 1861-BEN MEGALAKULT OLASZ KIRÁLYSÁG URALKODÓJA VAGY VIKTOR EMÁNUEL, VAGY CAVOUR LETT.

Karikázd be az alábbi négy lehetőség közül azoknak a betűjelét, amelyek esetén Angéla kijelentése igaz volt! Húzd át azokat, amelyek esetén nem!

- A) Az Olasz Királyság uralkodója Viktor Emánuel és Cavour lett.
 B) Az Olasz Királyság uralkodója nem Viktor Emánuel lett, hanem Cavour.
 C) Az Olasz Királyság uralkodója sem Viktor Emánuel nem lett, sem Cavour nem lett.
 D) Az Olasz Királyság uralkodója Viktor Emánuel lett, és nem Cavour.

Húzd alá azt az állítást, amely megfelel a valóságnak!

4. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – VISSZALÉPŐ KÖVETKEZTETÉS

Ez a feladat segít a tanulóknak az ok-okozati viszonyok felismerésében, megértésében. Megoldását önálló munka keretében javasoljuk.

Fejezd be a mondatot!

Ha az északiak nem akarták volna megvédeni az iparukat, akkor nem akartak volna magas vámokat. Az északiak magas vámokat akartak, mert meg akarták védeni iparukat.

5. FELADAT

INDUKTÍV GONDOLKODÁS – ANALÓGIÁK KÉPZÉSE

A feladat első részében helyszínhez kell személyt társítani, a második részében pedig az északi és a déli államok jellemzésén alapul az analógia.

Keresd a párját!

Villafranca	::	III. Napóleon	=	Marsala	::	Garibaldi
fejlett ipar	::	farmergazdálkodás	=	fejletlen ipar	::	ültetvényes gazdálkodás

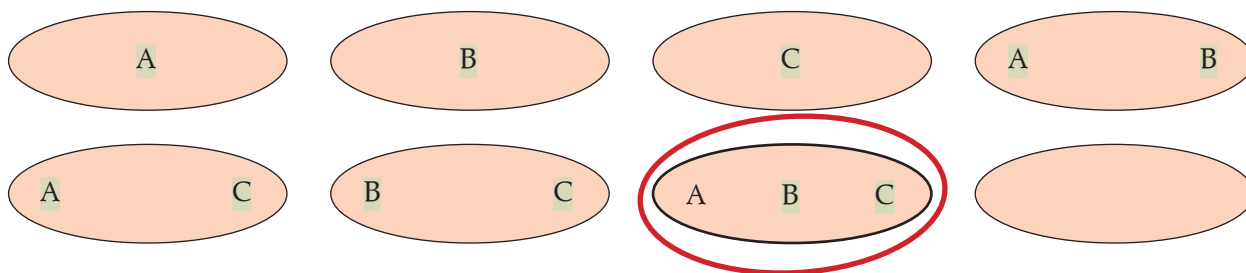
6. FELADAT

KOMBINATÍV KÉPESSÉG – ÖSSZES RÉSZHALMAZ KÉPZÉSE

„Az alábbi események közül melyek azok, amelyek a déli államokra jellemzőek?” hangzott el a kérdés történelemórán.

A gyerekek tippeltek: volt olyan, aki nem adott választ, ám valakinek több tippje is volt. Milyen válaszok hangozhattak el? Írd be a válaszok betűjelét a körökbe!

- A) rabszolgaság fenntartása
- B) ültetvényes gazdálkodás
- C) alacsony vám

Karikázd be, ami igaz!

5. EGYSÉG

A német egység

A német egység létrehozása körül kérdés volt, hogy az osztrák császár (**Ferenc József**) vagy a porosz király (**I. Vilmos**) vezetésével valósul-e meg?

A porosz király **Bismarckot** nevezte ki miniszterelnökké, aki a hadsereg fejlesztésével megteremtette a német egység létrehozásának feltételeit.

Ausztria a **königráti csatában** teljes vereséget szenvedett a porosz hadseregtől. Így kénytelen volt tudomásul venni, hogy nincs szerepe a jövőbeni Németországban. Franciaország félt Németország megerősödésétől, ezért hadat üzent Poroszországnak, de vereséget szenvedett.

1871-ben a német fejedelmek **I. Vilmos** porosz királyt az egységes Németország császárává választották.

1. FELADAT

RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – HALMAZKÉPZÉS

Tudatosítani kell, hogy minden jellemző ugyanarra a személyre vonatkozik. Ezt a nevet várjuk a pontsorra.

Kire ismersz az alábbi jellemzők alapján?

Porosz miniszterelnök volt.

A hadsereget fejlesztette.

Vilmos nevezte ki.

Bismarckra

2. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – VÁLASZTÁS

Páros vagy csoportmunka keretében egyaránt megoldható ez a feladat. Az ellenőrzés történhet úgy, hogy a párok (vagy csoportok) egymás munkáját ellenőrzik és értékelik.

Történelemórán a tanárnő a következő kérdést tette fel:

Kinek a vezetésével valósult meg a német egység: Ferenc József osztrák császár vagy I. Vilmos porosz király vezetésével?

Senki sem jelentkezett, ezért felszólította Pistit. Az ő válasza a következő:

A NÉMET EGYSÉG VAGY FERENC JÓZSEF, VAGY I. VILMOS VEZETÉSÉVEL VALÓSULT MEG.

Karikázd be az alábbi négy lehetőség közül azoknak a betűjelét, amelyek esetén Pisti kijelentése igaz volt! Húzd át azokat, amelyek esetén nem!

A) A német egység I. Vilmos és Ferenc József vezetésével valósult meg.

B) A német egység I. Vilmos vezetésével valósult meg és nem Ferenc József vezetésével.

C) A német egység nem I. Vilmos vezetésével valósult meg, hanem Ferenc József vezetésével.

D) A német egység nem I. Vilmos vezetésével valósult meg, és nem is Ferenc József vezetésével.

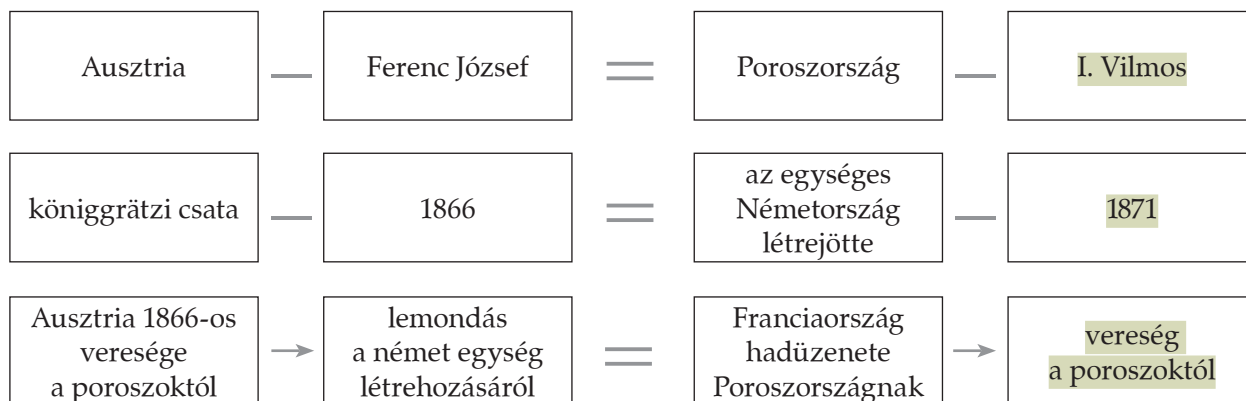
Húzd alá azt az állítást, amelyik a valóságban is bekövetkezett!

3. FELADAT

INDUKTÍV GONDOLKODÁS – ANALÓGIÁK KÉPZÉSE

A feladat első részében az államhoz kell uralkodót találni, második részében évszámhoz eseményt, a harmadik rész pedig ok-okozati összefüggésen alapul.

Keressd a párját!

4. FELADAT

RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – HALMAZKÉPZÉS

Keressd meg az A), B), C) és D) pontok közös jellemzőit! Írd a pontsorra!

- A) Bismarck nevéhez fűződik, 1871-ben jött létre, és I. Vilmos lett Németország császára.
- B) I. Vilmos lett Németország császára, aki Poroszország királyaként indította el a küzdelmet, az egység 1871-ben jött létre.
- C) 1871-ben jött létre, de Ferenc József kimaradt az egység létrehozásából, ezért I. Vilmos lett Németország császára.
- D) I. Vilmos lett Németország császára, az egység 1871-ben jött létre, miután Franciaország vereséget szenvedett Poroszországtól.

1871-ben jött létre, I. Vilmos lett Németország császára
Mire vonatkoznak e közös jellemzők!

A német egység létrehozásával kapcsolatosak.

5. FELADAT**DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – VISSZALÉPŐ KÖVETKEZTETÉS, VÁLASZTÓ KÖVETKEZTETÉS**

Ez a feladat segít a tanulóknak az ok-okozati viszonyok felismerésében, megértésében. Megoldását önálló munka keretében javasoljuk.

Fejezd be a mondatokat!

- a) Ha Ausztria nem veszít a königgrätzi csatában, akkor az ő vezetésével valósul meg a német egység. A német egység nem Ausztria vezetésével valósult meg, mert Ausztria veszített a königgrätzi csatában.
- b) 1871-ben Németország császárává vagy I. Vilmost, vagy Bismarckot választották. Bismarck nem lett Németország császára, tehát Németország császárává I. Vilmost választották.

6. FELADAT**KOMBINATÍV KÉPESSÉG – DESCARTES-SZORZAT KÉPZÉSE**

Páros vagy csoportmunka keretében egyaránt megoldható ez a feladat. Az ellenőrzés frontálisan történik.

A gyerekeknek egy dolgozatban párosítaniuk kell az alábbi országokat a hozzájuk tartozó személyekkel. Sajnos nem tanultak a gyerekek, így csak találgatni tudtak. Milyen találgatások születtek? Betűjelekkel és sorszámokkal dolgozz!

ország	személy
A) Poroszország	1. uralkodója Ferenc József
B) Ausztria	2. miniszterelnöke: Bismarck
	3. uralkodója I. Vilmos

A	1	B	1
A	2	B	2
A	3	B	3

Karikázd be azokat a párokat, amelyek megfelelnek a valóságnak!

4. MODUL A DUALIZMUS KORA

Útmutató a negyedik modul felhasználásához

A *dualizmus kora* modul öt egységet tartalmaz. Egy-egy egység feldolgozásához 8–10 percet kell az adott tanórából felhasználni.

A szöveg *A dualizmus kora* kerettantervi témakörből a kiegyezést és a dualizmus-kori társadalmat emeli ki.

Mikor javasoljuk az öt feladatsor megoldását?

1. Az első részt a kiegyezést feldolgozó tanóra közben vehetjük elő, ezzel segítjük a megértést és az elmélyülést. A feldolgozás folyamatába beépíthetők a feladatok.
2. Második alkalommal ezen tanóra végén összefoglaláskor alkalmazható.
3. A harmadik feladatsor a következő bármelyik tanórán, az alkalmazó ellenőrzés részénél kerülhet feldolgozásra.
4. A negyedik részt akkor vehetjük elő, amikor a témakört összefoglaljuk, tehát az összefoglaló órán.
5. Az utolsó feladatsor az előbbi négy alkalom bármelyikében alkalmazható.

FEJLESZTENDŐ KÉPESSÉGEK

Kompetencia komponens	1. egység	2. egység	3. egység	4. egység	5. egység
Rendszerező képesség					
Halmazképzés, besorolás			+	+	
Definiálás	+			+	
Felosztás					+
Sorképzés, sorképző osztályozás			+		
Hierarchikus osztályozás		+			
Kombinatív képesség					
Permutálás				+	
Variálás					+
Kombinálás		+			+
Összes részhalmaz képzése	+				
Descartes-szorzat képzése			+		
Deduktív gondolkodás					
Kapcsolás					
Választás	+			+	+
Feltételképzés					
Előrelépő következtetés					
Visszalépő következtetés	+	+			
Választó következtetés			+		
Lánckövetkeztetés				+	
Kvantorok			+	+	
Induktív gondolkodás					
Kizárás		+	+	+	+
Átkódolás					
Analógiák képzése	+				
Sorozatok képzése					

A dualizmus kora

Ausztriát a katonai kudarok és a pénzügyi nehézségek vezették arra az álláspontra, hogy kiegyezzen a magyarokkal. A magyarok is hajlottak a kiegyezésre, ennek egyik oka az volt, hogy a magyar birtokok nem bírták tovább a passzív ellenállást tartani, továbbá félték a nemzetiségi mozgalmaktól, s végül a nagyhatalmak sem támogatták Magyarország teljes függetlenségét.

Hosszú előkészítő tárgyalások után **1867-ben** megszületett az osztrák–magyar **kiegyezés**. Magyarország miniszterelnöke gróf **Andrássy Gyula** lett, **Ferenc Józsefet** pedig ünnepélyes keretek között magyar királlyá koronázták. Ezzel megszületett az Osztrák–Magyar Monarchia, mely **dualista**, két-központú állammá vált, a két központ: Bécs és Pest-Buda. Az **Osztrák Császárságnak** és a **Magyar Királyságnak** is önálló kormánya volt, amely saját országgyűlésnek tartozott felelősséggel (a **birodalmi gyűlésnek** és a **magyar országgyűlésnek**). Mindkét országnak egymástól független államnyelve, közigazgatása, bírói szervezete és törvényei voltak.

Az egységet az uralkodó, **Ferenc József** biztosította, aki egy személyben volt császár és király.

A hadügyet, a külügyet és a pénzügyet közösnek nyilvánították, amelyeket a **közös minisztériumok** irányították. A közös ügyekért a két törvényhozó hatalom által kiküldött, külön ülésező és szavazó ún. **delegációk** voltak felelősek. A delegáció tagjai: 60 fő a birodalmi gyűlésből és 60 a magyar országgyűlésből.

A **közös hadsereg** az uralkodó vezetése alatt állt, vezényleti nyelve a német volt.

A kiegyezés értelmében Ausztria és Magyarország között tízévenként megújítandó **vámközösség** jött létre. Ez azt jelentette, hogy az egyik országból a másikba szabadon vihettek át bármilyen árut.

1. EGYSÉG

1. FELADAT

RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – DEFINIÁLÁS

Ez a feladat segít a gyerekeknek abban, hogy megismerjék, megértsék, és elsajátítsák a tananyaghoz szükséges fogalmakat. A lényeg nem a definíció megtanulása, hanem a „definíciószerű mondatok” összeállításának gyakorlása.

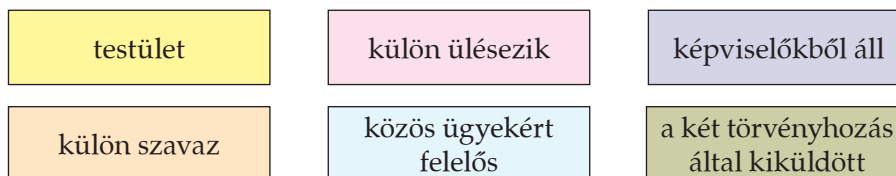
Az alkotott mondatokat három szempont szerint értékelhetjük:

1. A gyerek helyesen használta-e a megadott nemfogalmat, jelen esetben a testület fogalmát.
2. Valamennyi megadott jegyet felhasználta-e? Használt-e olyat, ami nem volt megadva?
3. A jegyek között logikailag és történelmileg helyesen alkalmazta-e a viszonyokat?

A leíró és a besoroló fogalmazást is gyakoroltassuk!

A definíció alapjául szolgáló bekezdést többször elolvastatjuk. Majd kérdéseket tehetünk fel azért, hogy ellenőrizzük, megértették-e a szöveget. Majd önálló munkában vagy párban dolgozhatnak a gyerekek. A javítás történhet frontálisan vagy a párok egymás munkáját javítják ki és értékelik.

Fogalmazd meg az alábbi elemek segítségével, hogy mi a delegáció!

A delegáció olyan képviselőkből álló testület, mely a közös ügyekért felelős, a két törvényhozás által kiküldött, külön ülésezik és külön szavaz.

A képviselők testületét akkor és csak akkor nevezzük delegációnak, ha a két törvényhozás által kiküldött, a közös ügyekért felelős, külön ülésezik és külön szavaz.

2. FELADAT

INDUKTÍV GONDOLKODÁS – ANALÓGIÁK KÉPZÉSE

Ez a feladat megoldható önálló munka vagy csoportmunka formájában. A szóbeli ellenőrzés során arra is rákérdezzük, hogy milyen összefüggés van a fogalmak között. A feladat első részében azt kell felismerni, hogy a magyar kormány a magyar országgyűlésnek tartozik felelősséggel, s ebből levonni a következtetést: az osztrák kormány a birodalmi gyűlésnek tartozik felelősséggel. A második részben a Monarchia két részét, illetve központjait vetjük össze. A feladat harmadik részének az az alapja, hogy ki kinek tartozik felelősséggel.

Keress megfelelő párt az alábbi fogalmaknak!

magyar kormány	::	osztrák kormány	=	magyar országgyűlés	::	birodalmi gyűlés
Osztrák Császárság	::	Bécs	=	Magyar Királyság	::	Pest-Buda
közös ügyek	::	delegációk	=	közös hadsereg	::	uralkodó

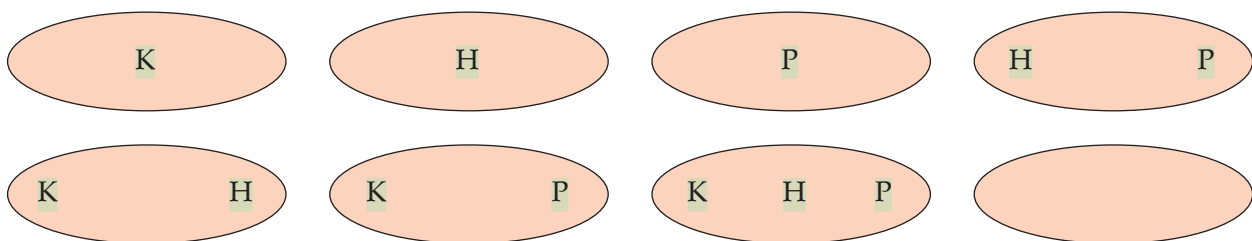
3. FELADAT

KOMBINATÍV KÉPESSÉG – ÖSSZES RÉSZHALMAZ KÉPZÉSE

A gyerekek dolgozhatnak csoportban vagy párban. Miután elkészültek a megoldások, megvitatjuk a különböző javaslatokat, s eljutunk a helyes megoldáshoz. A jó megoldást felírhatjuk a táblára.

Az uralkodó megkérdezte bizalmasait, hogy a hadügy, a külügy és a pénzügy közül melyek legyenek a közös ügyek. Volt, aki többet, volt, aki kevesebbet javasolt. Milyen javaslatok hangozhattak el?

Jelölések: hadügy (H), külügy (K), pénzügy (P)

4. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – VÁLASZTÁS

Egyéni vagy páros munkában egyaránt megoldható ez a feladat.

Pisti történelemórán a Kiegyezés című tananyagból felel. Nem készült fel, de egy mondatra (nagybetűs kijelentés) mégis emlékezett az előző óráról.

1867-BEN AZ OSZTRÁK–MAGYAR MONARCHIA ÉLÉN FERENC JÓZSEF VAGY ANDRÁSSY GYULA ÁLLT, ESETLEG MINDKETTŐ.

Az osztályban hatalmas nevetés támadt. A tanárnő, aki nagyon szereti a logikát, a következő feladatot adta tanulóinak:

Értelmezd Pisti kijelentését! Karikázd be az alábbi lehetőségek közül azokat a betűjeleket, amelyek esetén Pisti kijelentése igaz volt! Húzd át azokat, amelyek esetén nem!

- A) Az állam élén nem Ferenc József állt, és nem is Andrássy Gyula.
- B) Az állam élén Ferenc József és Andrássy Gyula állt.
- C) Az állam élén Ferenc József állt, és nem Andrássy Gyula.
- D) Az állam élén nem Ferenc József állt, hanem Andrássy Gyula.

Húzd alá azt az állítást, amely megfelel a valóságnak!

5. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – VISSZALÉPŐ KÖVETKEZTETÉS

Ez a feladat segít a gyerekeknek az ok-okozati viszonyok feltárásában. Önálló vagy csoportmunkában történő megoldását ajánljuk.

Fejezd be a mondatokat!

- a) Ha nem dualista birodalom jön létre, akkor a két központ nem Bécs és Buda.
A Monarchia két központja 1867-ben Bécs és Buda lett, tehát dualista birodalom jött létre.
- b) Ha 1867-ben nem születik meg a kiegyezés, akkor nem jön létre az Osztrák–Magyar Monarchia.
Az Osztrák–Magyar Monarchia 1867-ben létrejött, tehát megszületett a kiegyezés.

2. EGYSÉG

1. FELADAT

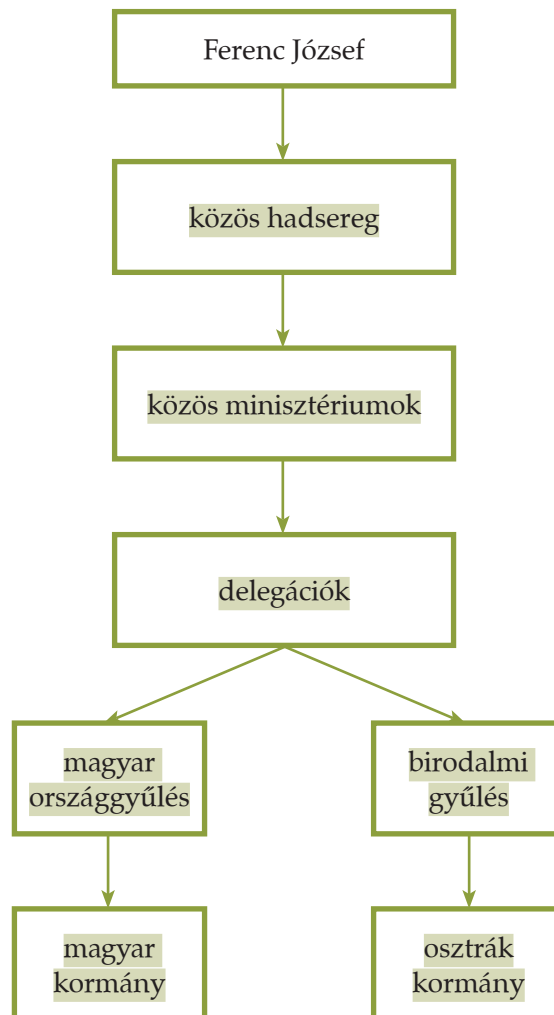
RENDSZEREZŐKÉPESSÉG – HIERARCHIKUS OSZTÁLYOZÁS

A tanulók dolgozhatnak csoportban vagy párban. Miután elkészültek a csoportok, megbeszéljük a megoldási javaslatokat.

Gyűjtsd ki a témakör elején olvasható szöveg alapján az Osztrák–Magyar Monarchia államszervezetére jellemző fogalmakat a szövegből! Írd a pontsorra!

közös hadsereg, közös minisztériumok, delegációk, magyar országgyűlés, magyar kormány, osztrák kormány, birodalmi gyűlés

Töltsd ki az ábrát!

2. FELADAT

KOMBINATÍV KÉPESSÉG – KOMBINÁLÁS

Csoportos feladatként való megoldását ajánljuk. Ellenőrzés közösen, a táblán lévő megoldások segítségével.

Az uralkodó azon gondolkodott, hogy négy ügy közül melyik három legyen közös. Hogyan választhatta ki a hármat, ha nincs jelentősége annak, hogy az ügyek hogyan követik egymást.

Jelölések: hadügy (H), igazságügy (I), külügy (K), pénzügy (P)

H	I	K
---	---	---

H	I	P
---	---	---

I	K	P
---	---	---

H	K	P
---	---	---

3. FELADAT

INDUKTÍV GONDOLKODÁS – KIZÁRÁS

Csoportos vagy egyéni munkában oldható meg.

Ha csoportban dolgozunk, akkor úgy is ellenőrizhetjük a feladatot, hogy egy csoporttag leírja egy lapra a csoport által megbeszélte megoldást, s minden csoport egyszerre mutatja azt.

Melyik nem illik a felsorolásba? Húzd át!

közigazgatás

bírói szervezet

külügy

államnyelv

Indokold a választásod!

A külügy a közös ügyek közé tartozik, a többi önállóan intézték.

4. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – VISSZALÉPŐ KÖVETKEZTETÉS

Ez a feladat segít a tanulóknak az ok-okozati viszonyok feltárásában. Egyéni vagy csoportos munkában is dolgozhatnak a tanulók. Miután a válaszok megszülettek, meghallgatjuk őket, s javítjuk, ha szükséges.

Fejezd be a mondatot!

Ha egy dualista államban az egyik ország ipari fejlettsége nagyobb, mint a másik országé, akkor a közös költségekben is nagyobb részt vállal.

Az Osztrák–Magyar Monarchiában Magyarország nem vállalt nagyobb részt a közös költségekből, mint Ausztria, mert az ipari fejlettsége sem volt nagyobb.

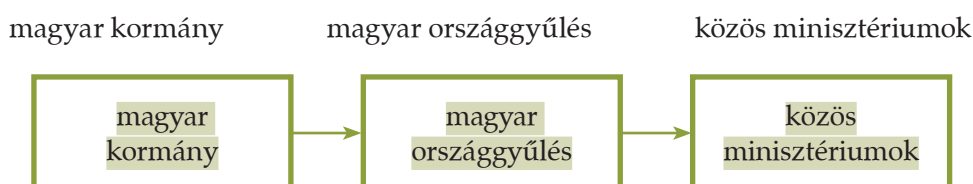
3. EGYSÉG

1. FELADAT

RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – SORKÉPZÉS

Ha frontálisan oldjuk meg a feladatot, akkor elég szóban (így kevesebb időt igényel, viszont nem gondolkodik rajta minden gyerek). Egyéni és csoportos munkák során pedig írásban végezzük.

Állítsd sorba a következő fogalmakat aszerint, hogy ki kinek tartozik felelősséggel, vagy beszámolással!

2. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – KVANTOROK

Ezzel a feladattal a gyerekek gyakorolhatják a minden, van olyan, nincs olyan és az egyetlen kifejezések értelmezését. Ügyelniük kell arra, hogy az összes megadott állításnál jelölniük kell (vagy karikázni, vagy áthúzni a betűjeleket), hogy megfelelnek-e az alapállításnak.

Az állítások igazságának megítélésükor az áthúzott rossz válaszokat érdemes úgy indokolni, hogy ellenpéldát mutatunk az állításra. (Pl.: „Minden ország kormánya az országgyűlésnek felelős.” Ha van olyan ország, amelynek kormánya nem az országgyűlésnek felelős, akkor az állítás hamis.)

Dóra a történelemóra előtti szünetben a kiegészítést magyarázza barátnőjének:

AZ OSZTRÁK–MAGYAR MONARCHIÁN BELÜLI KÉT ORSZÁG ÖNÁLLÓ KORMÁNYA SAJÁT ORSZÁGGYŰLÉSÉNEK FELELŐS.

Értelmezd Dóra kijelentését! Karikázd be az alábbi következtetések közül azokat a betűjeleket, amelyek következnek Dóra kijelentéséből! Húzd át azokat, amelyek nem következnek Dóra kijelentéséből!

- A) Tehát van olyan ország, amelynek kormánya nem a saját országgyűlésének felelős.
- B) Tehát egyetlen ország kormánya sem felelős a saját országgyűlésének.
- C) Tehát minden ország kormánya a saját országgyűlésének felelős.
- D) Tehát van olyan ország, amelynek kormánya a saját országgyűlésének felelős.
- E) Tehát nincs olyan ország, amelynek kormánya a saját országgyűlésének felelős.
- F) Tehát nincs olyan ország, amelynek kormánya nem a saját országgyűlésének felelős.

Húzd alá az(oka)t, amelyek igaz(ak)!

3. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – VÁLASZTÓ KÖVETKEZTÉS

Ez a feladat egyéni munkában vagy párban oldható meg hatékonyan.

Fejezd be a mondatot!

A közös hadsereg vagy Ferenc József, vagy Andrássy Gyula irányítása alatt állt.

A közös hadsereget nem Andrássy Gyula irányította, tehát a közös hadsereg Ferenc József irányítása alatt állt.

4. FELADAT

KOMBINATÍV KÉPESSÉG – DESCARTES-SZORZAT KÉPZÉSE

Megoldható csoportmunkában vagy párban.

„Milyen szerepet töltött be az Osztrák–Magyar Monarchiában Ferenc József és Andrássy Gyula?”
– tette fel a kérdést a tanárnő Pistinek. Pisti sajnos nem tudta a választ, ezért találmára párosíttatta a személyeket a tisztségekkel. Milyen párosítások születhettek?

Elég csak a betűket és a számokat beírni a téglalapba!

személy

- A) Ferenc József
B) Andrássy Gyula

tisztség

1. osztrák császár
2. miniszterelnök
3. magyar király

A	1	B	1
A	2	B	2
A	3	B	3

Karikázd be azokat, amelyek megfelelnek a valóságnak!

5. FELADAT

RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – HALMAZKÉPZÉS

Önálló vagy páros munkában dolgozhatnak a tanulók. Az ellenőrzés frontálisan is történhet.

Írd a pontsorra az A), B), C) és D) pontok közös jellemzőit!

- A) 1867-ben jött létre, uralkodója Ferenc József, és a két központja Bécs és Buda.
- B) Uralkodója Ferenc József, az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság alkotja, és 1867-ben született meg.
- C) Dualista állam volt, 1867-ben született meg, és uralkodója Ferenc József.
- D) 1867-ben született meg, a két részállamnak önálló kormánya volt, uralkodója Ferenc József.

1867-ben született meg, uralkodója Ferenc József

Mire vonatkoznak e közös tulajdonságok?

Az Osztrák–Magyar Monarchiára jellemző adatok.

6. FELADAT

INDUKTÍV GONDOLKODÁS – KIZÁRÁS

Melyik nem illik a felsorolásba? Húzd át!

a passzív ellenállás terhe	katonai vereségek
nemzetiségi mozgalmak	a nagyhatalmi támogatás hiánya

Indokold a választásod!

Ausztria többek között a katonai vereségek miatt volt kénytelen Magyarországgal kiegyezni, a fenti három ok miatt pedig Magyarország döntött a kiegyezés mellett.

4. EGYSÉG

1. FELADAT RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – HALMAZKÉPZÉS

Önálló vagy páros munkában dolgozhatnak a tanulók. Az ellenőrzés frontálisan is történhet.

Írd a pontsorra az A), B), C) és D) pontok közös jellemzőit!

- A) A közös ügyekért felelős, külön ülésezik, 60-60 fő alkotja.
- B) Külön ülésezik, külön szavaz, és a közös ügyekért felelős.
- C) A két törvényhozás által kiküldött, külön ülésezik, és a közös ügyekért felelős.
- D) Rendkívüli helyzetben összeülhet, de általában külön ülésezik, és a közös ügyekért felelős.

A közös ügyekért felelős és külön ülésezik.

Mire vonatkoznak e közös tulajdonságok?

A delegációra vonatkoznak.

2. FELADAT DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – LÁNCKÖVETKEZTETÉS

Ez a feladat segít a tanulóknak az ok-okozati viszonyok felismerésében. Önálló munkában való megoldását javasoljuk.

Fejezd be a mondatot!

Mivel 1867-ben létrejött a kiegyezés, így megszülethetett az Osztrák–Magyar Monarchia. Ha megszületett az Osztrák–Magyar Monarchia, akkor Ferenc Józsefet magyar királlyá koronázták. Tehát mivel 1867-ben létrejött a kiegyezés, ezért Ferenc Józsefet magyar királlyá koronázták.

3. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – KVANTOROK

Ezzel a feladattal a gyerekek gyakorolhatják a minden, van olyan, nincs olyan és az egyetlen kifejezések értelmezését. Ügyelniük kell arra, hogy az összes megadott állításnál jelölniük kell (vagy karikázni, vagy áthúzni a betűjeleket), hogy megfelelnek-e az alapállításnak.

Az állítások igazságának megítélésekor az áthúzott rossz válaszokat érdemes úgy indokolni, hogy ellenpéldát mutatunk az állításra. (Pl.: „Minden országnak két központja van.” Ha van olyan ország, amelynek nem két központja van, akkor az állítás hamis.)

Szandi az alábbi mondatot olvasta a történelemben az 1873-as évről:

AZ OSZTRÁK–MAGYAR MONARCHIÁNAK KÉT KÖZPONTJA VOLT: BÉCS ÉS BUDAPEST.

Ezen a mondaton hosszasan elgondolkodott, s különböző következtetéseket vont le.

Értelmezd Szandi kijelentését! Karikázd be az alábbi állítások közül azokat a betűjeleket, amelyek következnek Szandi kijelentéséből! Húzd át azokat, amelyek nem!

- A) Tehát nincs olyan ország, melynek két központja volt.
- B) Tehát volt olyan ország, melynek nem két központja volt.
- ↯ C) Tehát egyetlen országnak sem volt két központja.
- ↯ D) Tehát minden országnak két központja volt.
- E) Tehát volt olyan ország, melynek két központja volt.
- F) Tehát nem volt olyan ország, melynek nem két központja volt.

Húzd alá az(oka)t, amelyek megfelel(nek) a valóságnak!

Mondj példát a B) állításra!

Pl. Franciaország.

4. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – VÁLASZTÁS

Javasoljuk, hogy a tanulók csoportban dolgozzanak. Ellenőrzés közösen, frontálisan.

Történelemóra előtt a hetedikes tanulók a kiegyezésről beszélgetnek. Dani az alábbi mondatot mondja:

A KÖZÖS ÜGYEKÉRT AZ URALKODÓ VAGY A DELEGÁCIÓK VOLTAK FELELŐSEK, ESETLEG MINDKETTŐ.

Karikázd be az alábbi következtetések közül azokat a betűjeleket, amelyek esetén Dani kijelentése igaz volt! Húzd át a hamis kijelentések betűjelét!

- A) Az uralkodó is, és a delegációk is felelősek voltak a közös ügyekért.
- B) Nem az uralkodó volt felelős a közös ügyekért, hanem a delegációk.
- C) A közös ügyekért az uralkodó volt felelős, és nem a delegációk.
- ↯ D) Sem az uralkodó, sem a delegációk nem voltak felelősek a közös ügyekért.

Húzd alá azt az állítást, amely megfelel a valóságnak!

5. FELADAT

RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – HALMAZKÉPZÉS

Szóban is megoldható (így gyorsabb), de írásban is csoportmunkával. Az ellenőrzés történhet úgy, hogy a csoportok, miután meghallgatták a három állítást, egy lapra leírják a helyesnek vélt személyt, illetve fogalmat. Mire a tanár hármat számol, minden csoportból az erre kijelölt gyerek felmutatja a lapot.

a) Kire vonatkoznak az alábbi állítások?

1867-ben koronázták magyar királlyá.
A Monarchián belül ő biztosította az egységet.
Osztrák császár is volt.

Ferenc József

b) Mire vonatkoznak az alábbi állítások?

Ausztria és Magyarország között jött létre.
Tízévenként meg kell újítani.
Lehetővé tette, hogy az egyik országból a másikba szabadon vihettek át bármilyen árut.

vámközösség

c) Mire vonatkoznak az alábbi állítások?

Az uralkodó vezetése alatt állt.
Vezényleti nyelve a német volt.
Magyar és osztrák katonák alkották.

közös hadsereg

6. FELADAT

RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – DEFINIÁLÁS

Ez a feladat segít a gyerekeknek abban, hogy megismerjék, megértsék, és elsajátítsák a tananyaghoz szükséges fogalmakat. A lényeg nem a definíció megtanulása, hanem a „definíciószerű mondatok” összeállításának gyakorlása.

Az alkotott mondatokat három szempont szerint értékelhetjük:

1. A gyerek helyesen használta-e a megadott nemfogalmat, jelen esetben az állam fogalmát.
2. Valamennyi megadott jegyet felhasználta-e? Használt-e olyat, ami nem volt megadva?
3. A jegyek között logikailag és történelmileg helyesen alkalmazta-e a viszonyokat?

A definíció alapjául szolgáló bekezdést többször elolvastatjuk. Majd kérdéseket tehetünk fel azért, hogy ellenőrizzük, megértették-e a szöveget. Majd önálló munkában vagy párban dolgozhatnak a gyerekek. A javítás történhet frontálisan, vagy a párok egymás munkáját javítják ki és értékelik.

Fogalmazd meg az alábbi elemek segítségével, hogy mi az Osztrák–Magyar Monarchia!

két központja van	állam	1867-ben alakult meg
uralkodója	Ferenc József	Bécs és Pest-Buda

Az Osztrák–Magyar Monarchia az az állam, mely 1867-ben alakult meg, uralkodója Ferenc József, és két központja van: Bécs és Pest-Buda.

7. FELADAT

KOMBINATÍV KÉPESSÉG – PERMUTÁLÁS

Csoportos feladatként való megoldását ajánljuk. Ellenőrzés közösen, a táblán lévő megoldások segítségével.

Az egyes ügyek különböző költségvetést kapnak. Hogyan dönthet az uralkodó, hogy melyik ügy kapja a legtöbb, és melyik a legkevesebb pénzt? Milyen változatok jöhetnek így létre?

Jelölések: hadügy (H), külügy (K), pénzügy (P)

H	K	P	H	P	K	P	K	H	P	H	K
K	H	P	K	P	H						

8. FELADAT

INDUKTÍV GONDOLKODÁS – KIZÁRÁS

Melyik nem illik a sorba? Húzd át!

országgyűlés

hadsereg

külgyminisztérium

uralkodó

Indokold a választásod!

Az országgyűlés külön működött az Osztrák Császárságban és a Magyar Királyságban is, a többi közös volt.

5. EGYSÉG

A dualizmus korában jelentős változáson megy keresztül a társadalom.

Az eddigi jobbágyokból szabad parasztok lettek. A parasztságon belül erős rétegződés figyelhető meg: a gazdagparasztok, a középbirtokos parasztok, a törpebirtokosok, a földnélküliek és a kubikusok alkották a parasztságot.

Kialakult a munkáosztály, amelynek két csoportja volt: a szakmunkások és a segédmunkások.

A hatalomban két osztály osztozott: a nagybirtokos osztály és a nagypolgárság.

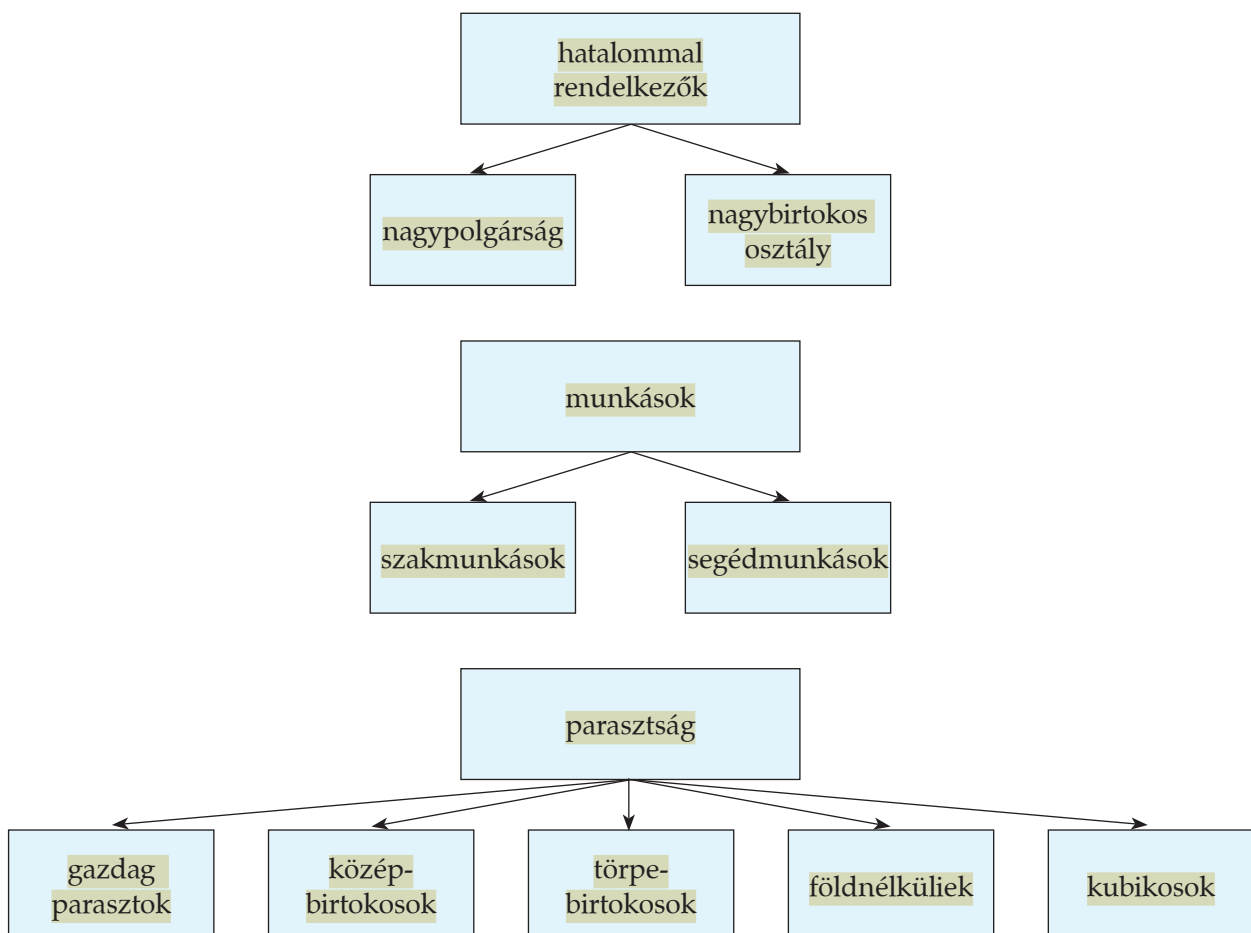
Az úri középbirtokosok, az ún. dzsentrik közül sokan eladósodtak, eladták birtokukat, hiszen a korszerűsítéshez szükséges pénzzel és szakértelemmel nem rendelkeztek. Ők töltötték be a hivatali és katonatiszti pályákat.

1. FELADAT RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – FELOSZTÁS

A tanulók dolgozhatnak csoportban. Miután elkészültek a csoportok, megbeszéljük a megoldási javaslatokat, s közösen javítunk.

Töltsd ki az alábbi társadalmi csoportokkal az ábrákat!

parasztság gazdagparasztok hatalommal rendelkezők középbirtokos parasztok
törpebirtokosok földnélküliek munkások kubikusok szakmunkások
nagypolgárság nagybirtokos osztály segédmunkások

2. FELADAT

KOMBINATÍV KÉPESSÉG – KOMBINÁLÁS, VARIÁLÁS

Dolgozhatnak a tanulók párban vagy csoportban. A ellenőrzés közösen történik.

a) Egy földesúr eljárt a gondolattal, mit tenne akkor, ha olyan törvényt vezetnének be, amely szerint neki kellene az erdőket és a legelőket szétosztania a gazdagparasztok, a középbirtokos parasztok, a kubikusok és a törpebirtokos parasztok között úgy, hogy csak két csoportnak adhat erdőt és legelőt. Mindenki ugyanannyi területű erdőt, illetve legelőt kap, így teljesen mindegy a sorrend. Kik részesülhetnek a földesúr adományából?

A jelölések: gazdagparaszt (G), középbirtokos paraszt (K), törpebirtokos (T), kubikus (Ku)

G	K	G	T	G	Ku	K	T	K	Ku	T	Ku
---	---	---	---	---	----	---	---	---	----	---	----

b) Hogyan oszthatja ki a földesúr a földterületeket abban az esetben, ha azt is figyelembe veszi, hogy az erdő értékesebb, mint a legelő, ezért nem mindegy, ki mit kap? Ki kaphatott erdőt, s ki legelőt? (erdő, legelő)

G	K	G	T	G	Ku	K	T	K	Ku	K	G
T	G	T	K	T	Ku	Ku	G	Ku	K	Ku	T

3. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – VÁLASZTÁS

Javasoljuk, hogy a tanulók csoportban dolgozzanak. Ellenőrzés közösen, frontálisan.

Laura egy múzeumi kirándulás alkalmával a következőt mondta Tamásnak:

A DUALIZMUS KORÁBAN A HATALMAT VAGY A NAGYPOLGÁRSÁG, VAGY A GAZDAGPARASZTSÁG TARTOTTA A KEZÉBEN.

Tamás gondolkodni kezdett ezen a mondaton, próbálta értelmezni Laura kijelentését.

Karikázd be az alábbi lehetőségek közül azokat a betűjeleket, amelyek esetén Laura kijelentése igaz volt! Húzd át azokat, amelyek esetén nem!

- A) A hatalom a nagypolgárság és a gazdagparasztság kezében volt.
- B) A hatalom nem a nagypolgárság kezében volt, és nem is a gazdagparasztság kezében.
- C) A hatalom nem a nagypolgárság kezében, hanem a gazdagparasztság kezében volt.
- D) A hatalom a nagypolgárság kezében volt, és nem a gazdagparasztság kezében.

Húzd alá azt az állítást, amely megfelel a valóságnak!

4. FELADAT

INDUKTÍV GONDOLKODÁS – KIZÁRÁS

Melyik nem illik a sorba? Húzd át!

kubikus

gazdagparaszt

~~segédmunkás~~

földnélküli

Indokold a választásod!

A segédmunkás a munkásság csoportját alkotja, a többi a parasztság csoportját alkotja.

5. MODUL
AZ ELSŐ
VILÁGHÁBORÚ

Útmutató az ötödik modul felhasználásához

Az *első világháború* modul öt egységet tartalmaz. Egy-egy egység feldolgozásához 8-10 percet kell az adott tanórából felhasználni. A szöveg *Az első világháború* kerettantervi témakörből a háború eseményeit emeli ki, valamint a Párizs környéki békéket tartalmazza.

Mikor javasoljuk az öt feladatsor megoldását?

1. Az első részt az első világháború első szakaszát tárgyaló tanóra közben vehetjük elő, ezzel segítjük a megértést és az elmélyülést. A feldolgozás folyamatába beépíthetők a feladatok.
 2. Második alkalommal ezen tanóra végén összefoglaláskor alkalmazható.
 3. A harmadik feladatsor bármelyik következő tanórán, az alkalmazó ellenőrzés részénél kerülhet feldolgozásra.
 4. A negyedik részt akkor vehetjük elő, amikor a témakörön belül részösszefoglalást végzünk.
- Az utolsó feladatsor a témakört összefoglaló órán alkalmazható eredménnyel.

FEJLESZTENDŐ KÉPESSÉGEK

Kompetencia komponens	1. egység	2. egység	3. egység	4. egység	5. egység
Rendszerező képesség					
Halmazképzés, besorolás			+		+
Definiálás				+	
Felosztás	+				
Sorképzés, sorképző osztályozás	+	+			
Hierarchikus osztályozás					
Kombinatív képesség					
Permutálás					
Variálás			+		
Kombinálás			+		
Összes részhalmaz képzése		+			+
Descartes-szorzat képzése	+			+	
Deduktív gondolkodás					
Kapcsolás					
Választás				+	+
Feltételképzés					
Előrelépő következtetés					+
Visszalépő következtetés					+
Választó következtetés			+		
Lánckövetkeztetés	+				
Kvantorok		+		+	
Induktív gondolkodás					
Kizárás	+		+		+
Átkódolás					
Analógiák képzése		+		+	
Sorozatok képzése					

Az első világháború

A 19. század utolsó harmadában a vezető nagyhatalmak katonai szövetségekké tömörültek egymással szemben, így próbálták megvédeni megszerzett pozícióikat, vagy érvényesíteni hatalmi igényeiket. A két katonai tömb: az **antant** és a **központi hatalmak**. Az antant országai: Anglia, Franciaország és Oroszország, a központi hatalmakat pedig az Osztrák–Magyar Monarchia, Németország és Olaszország alkotta.

A háború kitörésének közvetlen kiváltó ürügye a **szarajevói merénylet** volt 1914. június 28-án, amikor Gavrilo Princip szerb diák meggyilkolta a Habsburg trónörökösét és feleségét. (A szerbek ugyanis sérelmezték, hogy Bosznia-Hercegovina az Osztrák–Magyar Monarchia uralma alatt áll.) Ennek következtében egy hónap múlva a Monarchia hadat üzent Szerbiának, így háborúba került Oroszországgal, Franciaországgal és Angliával is.

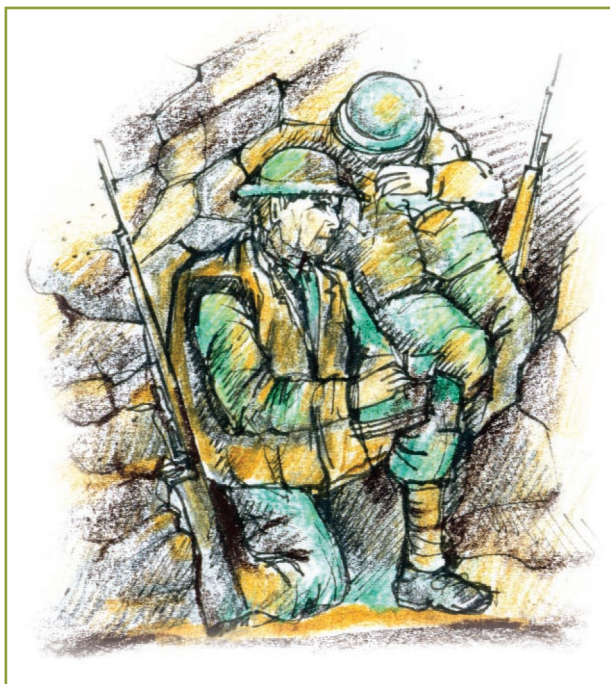
A németek **villámháborúra** készültek, vagyis egy gyors, meglepetésszerű támadással, gépesített alakulatok bevetésével akarták az ellenséget lerohanni. Céljuk Belgiumon és Észak-Franciaországon át lerohanni Párizst. A Marne folyónál azonban szeptemberben a franciák visszavetették a németek támadását, így a nyugati fronton **állóháború** alakult ki. Az állóháború a háborúnak az a formája, amikor a frontok hosszú ideig nem, vagy csak alig mozdulnak. A harcoló felek ugyanarról a harcállásról, beásott lövészárkokból kiindulva, hónapokon vagy éveken át többször megütköznek nagyjából ugyanazon a helyen.

Az oroszok lerohanták Kelet-Poroszországot és Galíciát, ősszel azonban a németek Tannenbergnél és a Mazuri-tavaknál súlyos vereséget mértek rájuk. Az osztrák–magyar csapatok Galíciában vereséget szenvedtek az oroszoktól. Valamennyi fronton állóháború alakult ki. E helyzetben igyekeztek változtatni a felek újabb szövetségesek bevonásával. Törökország 1914 októberében, Bulgária 1915 októberében a központi hatalmakhoz, Japán 1914 augusztusában az antanthoz csatlakozott. 1915 tavaszán az antant oldalán Olaszország megtámadta a Monarchiát. Az olasz fronton is állóháború alakult ki az Isonzó folyónál. Románia 1916-ban, Görögország 1917-ben az antant oldalán lépett háborúba.

A háború sorsa akkor dőlt el, amikor az USA hadba lépett az antant oldalán, hisz ez vezetett az antant győzelméhez.

A vesztes országok képviselőivel a Párizs környéki kastélyokban írták alá a békeszerződést. Németországnak át kellett adnia Elzász-Lotaringiát Franciaországnak, gyarmatait elvették, és hatalmas jóvátétel fizetésére kötelezték. Magyarországgal 1920. június 4-én írták alá a békét: területének kétharmadát, lakosságának több mint 60%-át a szomszédos államokhoz csatolták.

A vesztesek megalázottnak érezték magukat. A békefeltételeket a győztesek diktátumaként (rájuk kényszerített megállapodásként) kezelték. Már az aláírás órájában megszületett bennük a revízió (az elvesztett területek visszaszerzésének) vágya.

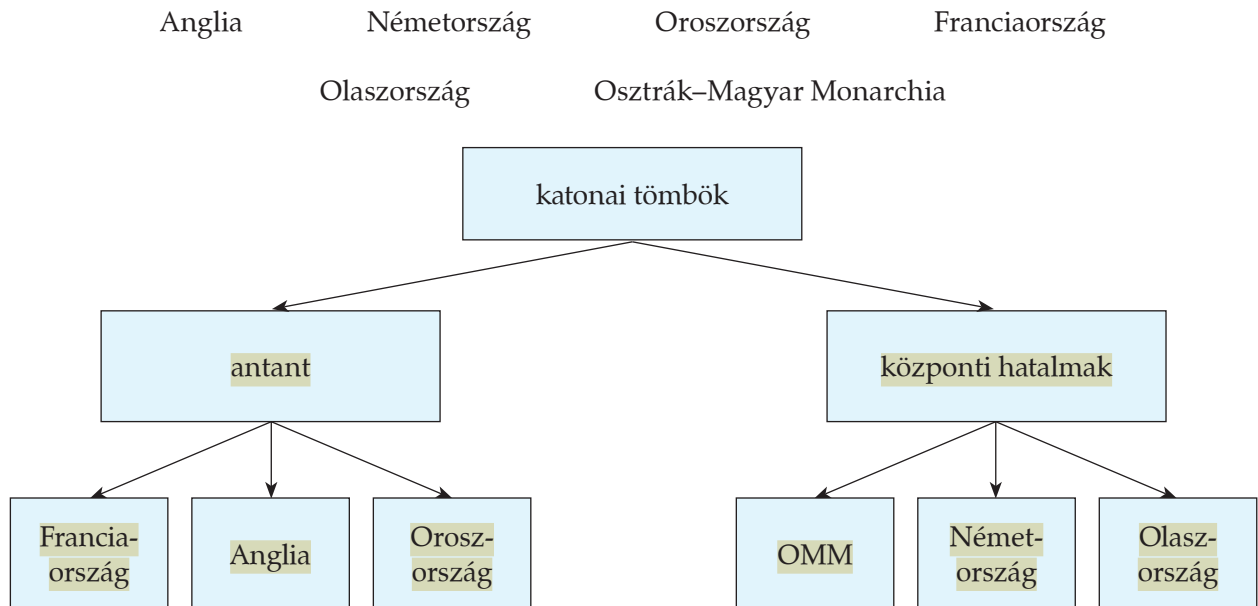
1. EGYSÉG

1. FELADAT

RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – FELOSZTÁS

A tanulók csoportmunkával vagy páros munkával oldhatják meg ezt a feladatot.

Írd be a táblázatba az alábbi országokat! Adj nevet a két csoportnak!

2. FELADAT

RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – SORKÉPZÉS

A feladat önálló vagy páros munkában kerülhet feldolgozásra.

Írj az országok fölötti téglalapokba sorszámokat, aszerint, hogy mikor léptek be a háborúba!

3. FELADAT

KOMBINATÍV KÉPESSÉG – DESCARTES-SZORZAT KÉPZÉSE

A legjobb, ha ezt a feladatot csoportban oldják meg a tanulók, s közösen elemzik a megoldásokat.

Péter azt a feladatot kapja, hogy párosítsa az alábbi évszámokat és eseményeket. Sajnos nem tanult erre a történelemórára, ezért fogalma sincs a helyes megoldásról, s mindent mindennel párosít. Milyen párokat hozhat létre? Betűjelekkel és számokkal dolgozz!

évszám		esemény	
A) 1914. július 28.	B) 1914. szeptember	C) 1914. június 28.	
			1. a marne-i csata 2. szarajevói merénylet 3. Osztrák–Magyar Monarchia hadüzenete Szerbiának
A 1	B 1	C 1	
A 2	B 2	C 2	
A 3	B 3	C 3	

Karikázd be azt, amelyik megfelel a valóságnak!

4. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – LÁNCKÖVETKEZTETÉS

Ez a feladat segít a gyerekeknek az ok-okozati viszonyok feltárásában, a helyes következtetések levonásában.

Fejezd be a mondatot!

Mivel a németek villámháborút terveztek, nem voltak felkészülve egy elhúzódó háborúra. Mivel nem voltak felkészülve egy elhúzódó háborúra, nem voltak tartalékaik. Tehát mivel a németek villámháborúra készültek, **nem voltak tartalékaik.**

5. FELADAT

INDUKTÍV GONDOLKODÁS – KIZÁRÁS

Javasoljuk, hogy ezt a feladatot párban oldják meg a tanulók. Az ellenőrzés történhet úgy, hogy a párok egymás munkáját ellenőrzik.

Melyik ország nem illik a sorba? Húzd át!

Németország

Anglia

Franciaország

Oroszország

Indokold a választásod!

Németország a központi hatalmak tagja volt.

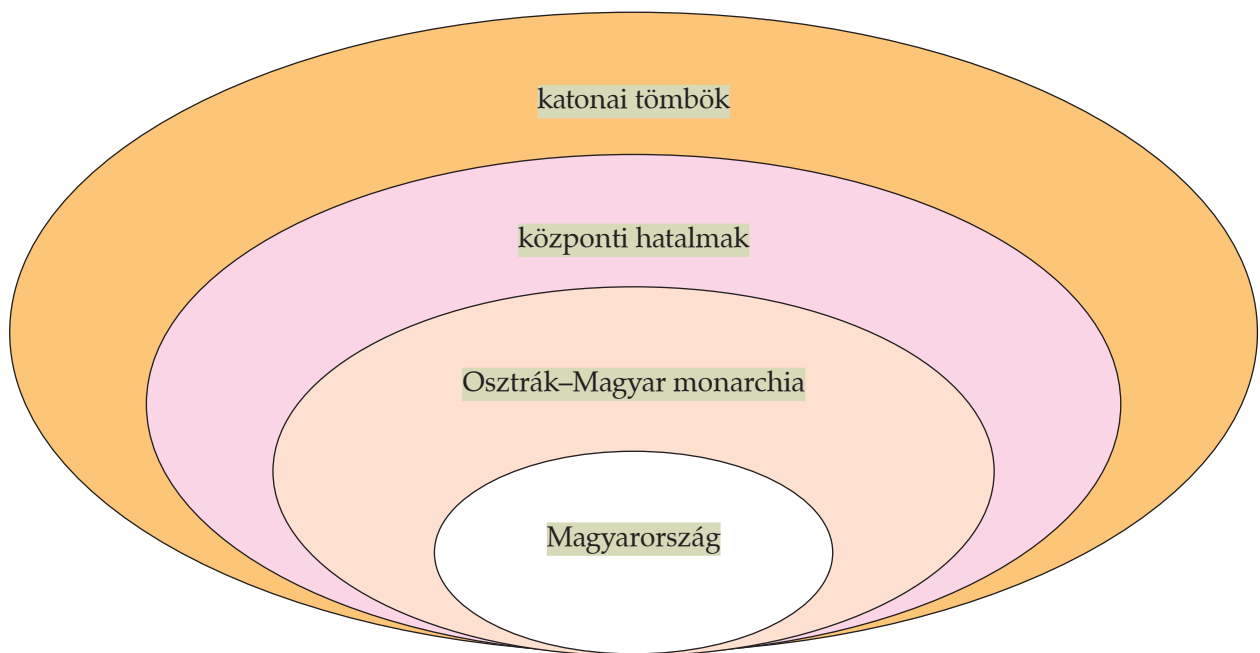
2. EGYSÉG

1. FELADAT

RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – SORKÉPZŐ OSZTÁLYOZÁS

Írd be az ábrába az alábbi fogalmakat aszerint, hogy milyen kapcsolatban voltak egymással az első világháború idején!

központi hatalmak Magyarország Osztrák–Magyar Monarchia katonai tömbök

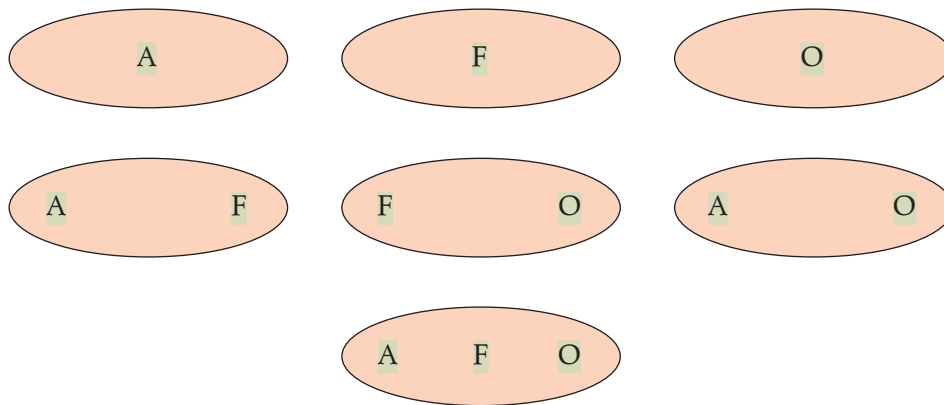

2. FELADAT

KOMBINATÍV KÉPESSÉG – ÖSSZES RÉSZHALMAZ KÉPZÉSE

Javasoljuk, hogy a tanulók csoportmunkában vagy páros munkában oldják meg ezt a feladatot. A ellenőrzés közösen történhet.

Németország uralkodója azon gondolkodik, hogyan győzze le az antant tagjait. Bizalmasai különféle tanácsokkal látják el: valaki azt mondja, hogy egyszerre csak egy ország ellen indítson támadást, más véleménye szerint egyszerre akár több ellen is. Írd be a lehetséges összes megoldást az ábrákba! Jelölések: Anglia (A), Franciaország (F), Oroszország (O)

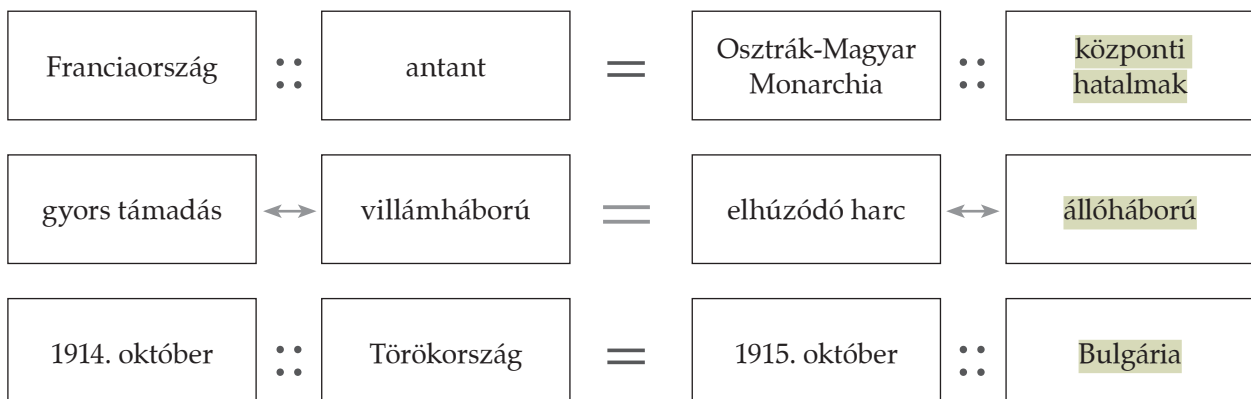

3. FELADAT

INDUKTÍV GONDOLKODÁS – ANALÓGIÁK KÉPZÉSE

A feladat első részében az államokat kell besorolni katonai szövetségbe, második részében egy tulajdonságról fel kell ismerni a villámháborút, illetve az állóháborút, a harmadik részben pedig évszámhoz kell társítani eseményt.

Találj megfelelő párt az üres téglalapokba!

4. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – KVANTOROK

Ezzel a feladattal a gyerekek gyakorolhatják a minden, van olyan, nincs olyan és az egyetlen kifejezések értelmezését. Ügyelniük kell arra, hogy az összes megadott állításnál jelölniük kell (vagy karikázni vagy áthúzni a betűjeleket), hogy következnek-e az alapállításból.

Az állítások igazságának megítélésakor az áthúzott rossz válaszokat érdemes úgy indokolni, hogy ellenpéldát mutatunk az állításra. (Pl.: „Minden háború kirobbantó ürügye egy merénylet.” Ha van olyan háború, aminek kirobbantó oka nem egy merénylet, akkor az állítás hamis.)

A hetedik osztályos tanulók történelemóra előtt a szünetben beszélgettek. Judit megkérdezte Évától, hogy miért robbant ki az első világháború. Éva válasza az alábbi mondat:

AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ KIROBBANTÓ ÜRÜGYE GAVRILO PRINCIP MERÉNYLETE FERENC FERDINÁND ÉS FELESÉGE ELLEN.

Judit következtetéseket próbál levonni Éva kijelentéséből. Karikázd be az alábbi következtetések közül azoknak a betűjelét, amelyek következnek Éva kijelentéséből! Húzd át azokét, amelyek nem következnek Éva kijelentéséből!

- A) Tehát nincs olyan háború, ami nem merénylet miatt robban ki.
- B) Tehát egyetlen háború kirobbantó ürügye sem lehet egy merénylet.
- C) Tehát minden háború kirobbantó ürügye egy merénylet.
- D) Tehát van olyan háború, melynek kirobbantó ürügye egy merénylet.
- E) Tehát nincs olyan háború, amelyik merénylet miatt robban ki.
- F) Tehát van olyan háború, melynek kirobbantó ürügye nem merénylet.

Húzd alá azt, amely nem következik, de igaz!

3. EGYSÉG

1. FELADAT RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – HALMAZKÉPZÉS

Szóban is megoldható (így gyorsabb), de írásban is, csoportmunkával. Az ellenőrzés történhet úgy, hogy a csoportok, miután meghallgatták a három állítást, egy lapra leírják a helyesnek vélt személyt, illetve fogalmat. Mire a tanár hármat számol, minden csoportból az erre kijelölt gyerek felmutatja a lapot.

Melyik országra vonatkoznak az alábbi állítások? Írd a pontsorra!

a)

Villámháborút akart.

A Marne folyónál Franciaország megállította.

Célja Párizs lerohanása.

Németország

b)

Lerohanta Kelet-Poroszországot és Galíciát.

Tannenbergnél és a Mazuri-tavaknál Németország vereséget mértek rá.

Az antant tagja.

Oroszország

c)

Galíciában vereséget szenvedett az oroszoktól.

Fennhatósága alá tartozott Bosznia-Hercegovina.

A központi hatalmak tagja.

Osztrák–Magyar Monarchia

2. FELADAT

KOMBINATÍV KÉPESSÉG – KOMBINÁLÁS, VARIÁLÁS

Javasoljuk, hogy a tanulók csoportmunkában vagy páros munkában oldják meg ezt a feladatot. A ellenőrzés közösen történhet.

a) Ki kivel köthet szövetséget? Írd be a szövetségesek kezdőbetűit (Anglia – A, Franciaország – F, Oroszország – O).

A	F	A	O	F	O
---	---	---	---	---	---

Milyen katonai tömb jött létre e szövetség által?

Az antant.

b) Milyen szövetséges párok hozhatók létre úgy, ha az is számít, ki kezdeményezte a szövetséget?

A	F	F	A	A	O	O	A	F	O	O	F
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

3. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – VÁLASZTÓ KÖVETKEZTETÉS

Ez a feladat segít a gyerekeknek az ok-okozati viszonyok felismerésében, a helyes következtetések levonásában.

Fejezd be a mondatot!

Görögország vagy az antant, vagy a központi hatalmak oldalán lépett be a háborúba. Görögország nem a központi hatalmak oldalán lépett be a háborúba, tehát az antant oldalán lépett be a háborúba.

4. FELADAT

INDUKTÍV GONDOLKODÁS – KIZÁRÁS

Melyik nem illik a felsorolásba? Húzd át!

a frontok mozdulatlanok

gyors, meglepetésszerű támadás

a hadsereg lövészárkokba húzódik

az ütközet éveig elhúzódhat

Indokold a választásod!

A gyors, meglepetésszerű támadás a villámháború sajátossága, a többi pedig az állóháborúé.

4. EGYSÉG

1. FELADAT

RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – DEFINIÁLÁS

Ez a feladat segít a gyerekeknek abban, hogy megismerjék, megértsék, és elsajátítsák a tananyaghoz szükséges fogalmakat. A lényeg nem a definíciók megtanulása, hanem a „definíciószerű mondatok” összeállításának gyakorlása.

Az alkotott mondatokat három szempont szerint értékelhetjük:

1. A gyerek helyesen használta-e a megadott nemfogalmat, jelen esetben a háború fogalmát.
2. Valamennyi megadott jegyet felhasználta-e? Használt-e olyat, ami nem volt megadva?
3. A jegyek között logikailag és történelmileg helyesen alkalmazta-e a viszonyokat?

A leíró és a besoroló fogalmazást is gyakoroltassuk!

A definíció alapjául szolgáló bekezdést többször elolvastatjuk. Majd kérdéseket tehetünk fel azért, hogy ellenőrizzük, megértették-e a szöveget. Majd önálló munkában vagy párban dolgoznak a gyerekek. A javítás történhet frontálisan, vagy a párok egymás munkáját javítják ki és értékelik.

Az alábbi szavak (szószerkezetek) segítségével fogalmazd meg, mi a villámháború!

az ellenség	gépesített alakulatok bevetése	háború	lerohanja
támadás	gyors, meglepetésszerű	az egyik fél	

A villámháború olyan háború, amikor az egyik fél gyors, meglepetésszerű támadással, gépesített alakulatok bevetésével lerohanja az ellenséget.

2. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – KVANTOROK

Ezzel a feladattal a gyerekek gyakorolhatják a minden, van olyan, nincs olyan és az egyetlen kifejezések értelmezését. Ügyelniük kell arra, hogy az összes megadott állításnál jelölniük kell (vagy karikázni, vagy áthúzni a betűjeleket), hogy megfelelnek-e az alapállításnak.

Az állítások igazságának megítélésekor az áthúzott rossz válaszokat érdemes úgy indokolni, hogy ellenpéldát mutatunk az állításra. (Pl.: „Minden nagyhatalom villámháborút akart.” Ha van olyan nagyhatalom, mely nem villámháborút akart, akkor az állítás hamis.)

Történelemórán a tanárnő kiszólítja Józsi felelni. Józsi nem készült az órára, csak egy mondatot tudott mondani:

A NÉMETEK VILLÁMHÁBORÚT AKARTAK.

A tanárnő faggatni kezdi Józsi: „Mire lehet ebből következtetni?”

Karikázd be az alábbi következtetések közül azoknak a betűjelét, amelyek valóban következnek Józsi kijelentéséből! Húzd át azokat, amelyek nem következnek Józsi kijelentéséből!

- A) Minden nagyhatalom villámháborút akart.
- B) Van olyan nagyhatalom, amely villámháborút akart.
- C) Van olyan nagyhatalom, amely nem villámháborút akart.
- Ð) Nincs olyan nagyhatalom, amely villámháborút akart.
- E) Nincs olyan nagyhatalom, amely nem villámháborút akart.
- F) Egyetlen nagyhatalom sem akart villámháborút.

Húzd alá az(oka)t, amelyek igaz(ak)!

3. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – VÁLASZTÁS

Javasoljuk, hogy a tanulók csoportmunkában vagy páros munkában oldják meg ezt a feladatot. A ellenőrzés közösen történhet.

Feri apukája segített fiának történelmet tanulni. A következőt mondta fiának:

A NÉMETEK VAGY VILLÁMHÁBORÚT, VAGY ÁLLÓHÁBORÚT AKARTAK.

Karikázd be az alábbi négy lehetőség közül azoknak a betűjelét, amelyek esetén Feri apukájának kijelentése igaz volt! Húzd át azokét, amelyek esetén nem!

- A) A németek nem villámháborút akartak, hanem állóháborút.
- B) A németek villámháborút és állóháborút is akartak.
- C) A németek villámháborút akartak, és nem állóháborút.
- D) A németek villámháborút nem akartak, és állóháborút sem.

Húzd alá azt az állítást, amely megfelel a valóságnak!

4. FELADAT

KOMBINATÍV KÉPESSÉG – DESCARTES-SZORZAT KÉPZÉSE

A legjobb, ha ezt a feladatot csoportban oldják meg a tanulók, s közösen elemzik a megoldásokat.

A gyerekek azt a feladatot kapják, hogy írjanak feladatokat osztálytársaiknak. Anna a világháborúba belépő országokat párosította oly módon, hogy az antant vagy a központi hatalmak oldalán léptek-e be. Minden országot párosított minden tömbbel. Milyen párokat hozhat létre? Betűjelekkel és számokkal dolgozz!

katonai tömbök		országok	
A) antant		1. Törökország	
B) központi hatalmak		2. Japán	
		3. Bulgária	
		4. Görögország	

A	1	A	2	A	3	A	4
B	1	B	2	B	3	B	4

Karikázd be azt, amelyik megfelel a valóságnak!

5. FELADAT

INDUKTÍV GONDOLKODÁS – ANALÓGIÁK KÉPZÉSE

A feladat első részében fogalomhoz kell meghatározást írni, második részében évszámhoz kell eseményt találni, a harmadik részében pedig az államokat kell besorolni katonai szövetségbe.

Találj megfelelő párt az üres téglalapokba!

diktátum	::	rákényszerített béke	=	revízió	::	az elveszett területek visszaszerzése
1917	::	Görögország belép a háborúba	=	1920. június 4.	::	trianoni béke
Románia	::	antant	=	Bulgária	::	központi hatalmak

5. EGYSÉG

1. FELADAT

RENDSZEREZŐ KÉPESSÉG – HALMAZKÉPZÉS

Önálló vagy páros munkában is megoldható a feladat. Az ellenőrzés frontálisan is történhet.

Keresd meg az A), B), C), és D) pontok közös jellemzőit, és írd a pontsorra!

- A) A frontok mozdulatlanok, a hadsereg a lövészárókba húzódik, és az ütközet évekig elhúzódhat.
- B) A hadsereg a lövészárókba húzódik, a frontok mozdulatlanok, nem állandóan háborúznak, de az ütközet évekig elhúzódhat.
- C) Nagyjából ugyanazon a helyen harcolnak, a frontok mozdulatlanok, a hadsereg a lövészárókba húzódik, és az ütközet évekig elhúzódhat.
- D) Az első világháborúra jellemző, hogy a frontok mozdulatlanok, az ütközet évekig elhúzódhat, és a hadsereg a lövészárókba húzódik.

a frontok mozdulatlanok, a hadsereg a lövészárókba húzódik, az ütközet évekig elhúzódhat

Mire vonatkoznak e közös jellemzők?

E jellemzők az állóháborúra vonatkoznak.

2. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – ELŐRELÉPŐ KÖVETKEZTETÉS

Ez a feladat segít a gyerekeknek az ok-okozati viszonyok felismerésében, a helyes következtetések levonásában.

Fejezd be a mondatot!

a) Ha egy háborúban az egymással szembenálló felek nem tudnak győzelmet kicsikarni, akkor igyekeznek újabb szövetségeket bevonni.

Az első világháborúban egyik fél sem tudott döntő győzelmet aratni, ezért mindkét fél igyekezett újabb szövetségeket bevonni.

b) Ha a nagyhatalmak meg akarják védeni megszerzett pozícióikat, vagy érvényesíteni akarják hatalmi igényeiket, akkor katonai szövetségekbe tömörülnek.

A 19. század utolsó harmadában Anglia, Franciaország, Oroszország, Olaszország, Németország és az Osztrák–Magyar Monarchia meg akarta védeni megszerzett pozícióit, ezért katonai szövetségekbe tömörültek.

3. FELADAT

INDUKTÍV GONDOLKODÁS – KIZÁRÁS

Javasoljuk, hogy ezt a feladatot párban oldják meg a tanulók. Az ellenőrzés történhet úgy, hogy a párok egymás munkáját ellenőrzik.

Melyik ország nem illik a sorba? Húzd át!

Románia Törökország Japán Görögország

Indokold a választásod!

Törökország a központi hatalmak oldalán lépett be a háborúba.

4. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – VISSZALÉPŐ KÖVETKEZTETÉS

Ez a feladat segít a gyerekeknek az ok-okozati viszonyok felismerésében, a helyes következtetések levonásában.

Fejezd be a mondatot!

Ha az USA nem lép be a háborúba, akkor a központi hatalmak nyerik meg a világháborút. A központi hatalmak nem nyerték meg a háborút, mert az USA hadba lépett az antant oldalán.

5. FELADAT

DEDUKTÍV GONDOLKODÁS – VÁLASZTÁS

Javasoljuk, hogy a tanulók csoportmunkában vagy páros munkában oldják meg ezt a feladatot. A ellenőrzés közösen történhet.

A hetedikes tanulók új osztálytársat kaptak, Balázst. Balázs azzal dicsekedett, hogy ők már rég tanul-
ták az első világháborút, mert náluk mindenki nagyon okos, és ezért gyorsan tudnak haladni az
anyaggal. A történelem tanárnő ezért bátran megkérdezte:

„Minek köszönhette az antant a győzelmét?”

Balázs válasza a következő volt:

AZ ANTANT GYŐZELMÉT VAGY AZ USA, VAGY GÖRÖGORSZÁG BELÉPÉSÉNEK
KÖSZÖNHETTE.

Karikázd be az alábbi négy lehetőség közül azoknak a betűjelét, amelyek esetén Balázs kijelentése
igaz volt! Húzd át azokat, amelyek esetén nem!

- A) Az antant győzelmét nem az USA-nak köszönhette, hanem Görögországnak.
- B) Az antant sem az USA-nak, sem Görögországnak nem köszönhette győzelmét.
- C) Az antant győzelmét az USA-nak köszönhette, és nem Görögországnak.
- D) Az antant az USA-nak és Görögországnak köszönhette győzelmét.

Húzd alá azt az állítást, amely megfelel a valóságnak!

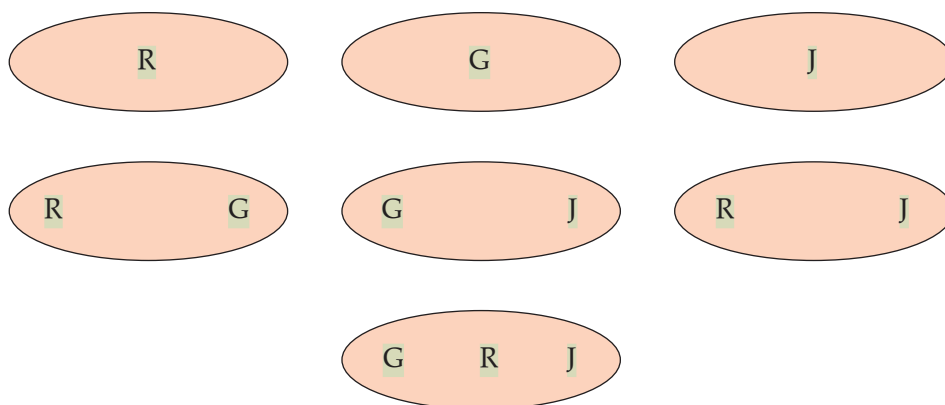
6. FELADAT

KOMBINATÍV KÉPESSÉG – ÖSSZES RÉSZHALMAZ KÉPZÉSE

Javasoljuk, hogy a tanulók csoportmunkában vagy páros munkában oldják meg ezt a feladatot. A ellenőrzés közösen történhet.

Az antant tagjai azon gondolkodnak, hogy Romániát, Görögországot vagy Japánt vegyék-e fel szövetségeseik sorába. A tagok különféleképpen érveltek. Milyen javaslatok születhettek? Írd be a lehetséges összes megoldást az ábrákba! Az alábbi betűkkel dolgozz!

Románia – R
Görögország – G
Japán – J

Végül kiket vett fel?
Mind hármat.